

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK ZA SOCIJALNI RAD

**ULOGA STILA PRIVRŽENOSTI U KVALITETI PARTNERSKIH
ODNOSA**

-magistarski rad-

Kandidat/kinja:

Miloš Uma - Tagrid

Broj indexa: 808/II-SW

Mentor/ica:

doc. dr. Jelena Brkić Šmigoc

Sarajevo, septembar, 2023.

ODSJEK ZA SOCIJALNI RAD

**ULOGA STILA PRIVRŽENOSTI U KVALITETI PARTNERSKIH
ODNOSA**

-magistarski rad-

Kandidat/kinja:

Miloš Uma - Tagrid

Broj indexa: 808/II-SW

Mentor/ica:

doc. dr. Jelena Brkić Šmigoc

Sarajevo, septembar, 2023.

SADRŽAJ

UVOD	4
I TEORIJSKE OSNOVE RADA	6
1. PRIVRŽENOST U DJETINJSTVU	6
<i>1.1. Teorija privrženosti</i>	6
<i>1.2. Proces razvoja privrženosti</i>	9
<i>1.3. Individualne razlike u kvaliteti privrženosti: Unutarnji radni modeli.....</i>	11
2. STILOVI PRIVRŽENOSTI.....	13
<i>2.1. Odrednice privrženosti</i>	16
<i>2.2. Učinci privrženosti na druga ponašanja</i>	17
3. PRIVRŽENOST U ODRASLOJ DOBI	19
4. STILOVI PRIVRŽENOSTI U PARTNERSKIM ODНОСИМА	22
5. PRIVRŽENOST I KVALITETA PARTNERSKIH ODНОСА.....	25
<i>5.1. Elementi kvaliteta partnerskog odnosa</i>	26
<i>5.2. Istraživanja privrženosti u kontekstu partnerskih odnosa</i>	29
II METODOLOŠKI OKVIR RADA	32
1. PROBLEM ISTRAŽIVANJA	32
2. PREDMET ISTRAŽIVANJA.....	34
<i>2.1. Kategorijalno – pojmovni sistem</i>	34
3. CILJEVI ISTRAŽIVANJA	35
<i>3.1. Naučni ciljevi</i>	35
<i>3.2. Društveni ciljevi</i>	35
<i>3.3. Zadaci istraživanja</i>	36
4. SISTEM HIPOTEZA.....	37
<i>4.1. Generalna hipoteza.....</i>	37
<i>4.2. Posebne hipoteze</i>	37
<i>4.3. Sistem varijabli</i>	37
<i>4.4. Indikatori</i>	38
5. UZORAK ISTRAŽIVANJA I SUDIONICI ISTRAŽIVANJA.....	38
6. MJERNI INSTRUMENTI.....	40
7. NAČIN – POSTUPAK ISTRAŽIVANJA	42
8. NAUČNA I DRUŠTVENA OPRAVDANOST ISTRAŽIVANJA	43

9. VREMENSKO I PROSTORNO ODREĐENJE ISTRAŽIVANJA.....	43
III REZULTATI ISTRAŽIVANJA	44
3.1. Razlike u distribuciji stilova privrženosti s obzirom na spol	44
3.2. Povezanost stilova privrženosti sa kvalitetom partnerskih odnosa	45
3.3. Razlike u ukupnom broju partnerskih veza, preferenciji oblika partnerskog odnosa i trajanju najduže partnerske veze s obzirom na stil privrženosti	49
3.4. Razlike u trenutačnom statusu veze i doživljaju budućnosti partnerske veze s obzirom na stil privrženosti	51
IV RASPRAVA.....	53
V ZAKLJUČAK	59
VI POPIS LITERATURE.....	61
VII PRILOZI	64

UVOD

Od najranijeg životnog doba u prirodi ljudskog bića je povezanost i interakcija sa drugim ljudima. Djeca od samog rođenja vrše neku vrstu interakcije sa svojom okolinom, prvo bitno roditeljima i obitelji, kasnije sa vršnjacima, te potom u adolescentskom i odrasлом dobu ostvaruju partnerske veze. Kao socijalna bića ljudi teže ostvarivanju i očuvanju bliskih odnosa. U tom kontekstu partnerski odnosi predstavljaju jedan od najvažnijih aspekata u ljudskom životu, obzirom da se putem njih ostvaruje emocionalna i socijalna podrška, stabilnost i sigurnost. Bliske partnerske veze predstavljaju formu u kojoj većina ljudi provodi život, stoga njihova kvaliteta ima značajan uticaj na različite aspekte ljudskog života. Uspostavljanje i održavanje uspješnih veza predstavlja važan prediktor pozitivnog mentalnog zdravlja i odražava se na fizičko zdravlje pojedinca. Možemo reći da kvaliteta partnerske veze oblikuje cjelokupno blagostanje čovjeka, obzirom da dvoje ljudi kada uspostave intimni odnos međusobno regulišu emocionalno i psihičko blagostanje, osim toga, njihova blizina i dostupnost utiču na reakcije na stres. Ljudi koji su ostvarili uspješne i kvalitetne partnerske veze iskazuju veće zadovoljstvo vezom, općenito su zadovoljniji samim sobom, svojim životom, pa i okolinom. Međutim, to nije slučaj u svim partnerskim vezama. Različiti ljudi u bliske veze ulaze sa različitim uvjerenjima i očekivanjima, što se očituje različitim iskustvima u bliskim vezama. Način na koji biramo prijatelje, partnere, kako gledamo na romantične odnose, kako ih razvijamo i šta očekujemo od njih, uveliko je uvjetovano prvo bitnim odnosima u životu, a to su oni najraniji - sa roditeljima. Uticaji iz ranog djetinjstva odražavaju se na kasniji razvoj, stoga razumijevajući to razdoblje lakše ćemo razumijeti i buduća ponašanja pojedinca i kako se to reflektuje na njegove odnose. Razdoblje ranog djetinjstva i iskustva koje pojedinac stiče u svom primarnom odnosu s roditeljem odnosno skrbnikom tijekom prvih godina života prema mišljenjima stručnjaka iz područja razvojne i kliničke psihologije ima ključnu ulogu u normalnom razvoju pojedinca (Ajuduković, 2007). Većina aktualnih psiholoških teorija uvažavajući značaj djetinjstva za formiranje ličnosti, nastoji da sagleda mehanizme koji ovaj uticaj odražavaju kroz čitav životni vijek (Stefanović Stanojević, 2011). Jedna od najznačajnijih teorija u ovom području je teorija privrženosti koju je od kraja 50-ih razvijao John Bowlby. Teorija naglašava da stvaranje ranih veza i kvaliteta brige u dojenačkoj dobi predstavlja temelj za kasnije funkcioniranje pojedinca i formiranje privrženog ponašanja.

(Bowlby, 1969, prema Ajduković, 2007). Iako je Bowlby prvenstveno bio fokusiran na razumijevanje prirode odnosa dojenčeta i njegovatelja, vjerovao je da privrženost karakterizira ljudsko iskustvo od "kolijevke do groba". Privrženost se razvija kroz interakcije između djeteta i roditelja tokom ranog djetinjstvu. U ovisnosti od kvalitete tih interakcija će se razviti stil privrženosti koji se grubo može podijeliti na siguran i nesiguran. Teorija privrženosti predlaže da stilovi razvijeni u ranim interakcijama sa roditeljima mogu perzistirati i u odrasloj dobi, te oblikuju kasnija vjerovanja i očekivanja u odnosima. Različiti stilovi oblikuju različita iskustva u vezama i imaju uticaj na kvalitetu veze i na njeno trajanje. Osim što imaju ulogu u oblikovanju kvalitete partnerskih i drugih bliskih odnosa, odražavaju i viđenje nas samih. Razumijevanje stilova privrženosti predstavlja način za razumijevanje ponašanja u različitim romantičnim situacijama. U tom kontekstu teorija privrženosti nudi pogled iz druge perspektive na romantčne odnose, kako smo na neki način "programirani" djelovati na unaprijed određen način u određenim romantičnim situacijama. Izvršene klasifikacije stilova privrženosti uveliko nam pružaju odgovore na pitanja kako i zašto ljudi drugačije pristupaju partnerskim vezama, drugačije ih doživljavaju i općenito se drugačije ponašaju u romantičnim odnosima. Ni jedan od stilova privrženosti se sam po sebi ne smatra patološkim, naprotiv određena ponašanja u partnerskim odnosima koja su se činila pogrešna ili čudna, njihovim razumijevanjem sada se mogu činiti razumljivim, čak i predvidivim (Levine, 2010). Teorija privrženosti nudi širok raspon teorijskih i empirijskih nalaza o emocionalnom razvoju čovjeka, objašnjava kako sistem privrženosti koji funkcioniše u djetinjstvu oblikuje i odnose u odrasloj dobi. Zbog toga je značajna za razumijevanje partnerskih i drugih bliskih odnosa, kao i razlika u kvaliteti tih odnosa. Ovi nalazi mogu biti korisni za razvoj intervencija koje bi mogli pomoći parovima u unaprjeđenju odnosa i same kvalitete partnerske veze. Uzimajući u obzir sve navedeno možemo zaključiti da stilovi privrženosti predstavljaju važne aspekte psihološkog i emocionalnog razvoja i mogu biti ključni u razumijevanju ponašanja ljudi u intimnim odnosima. Njihovo razumijevanje može pomoći psiholozima i terapeutima u razvoju i prilagodbi tretmana i terapije, kako bi se poboljšali odnosi i kvaliteta osoba koje se suočavaju s problemima u intimnim odnosima. Kada je u pitanju profesija socijalnog rada, teorija privrženosti je od izuzetnog značaja za praksu same profesije. Njen značaj najbolje opisuje David Howe u svojoj knjizi "Attachment theory and social work practice", u kojoj navodi: "Teorija privrženosti pridonosi našem razumijevanju razvoja djece i odraslih, te kako se može njihova dobrobit unaprijediti s bliskim i kvalitetnim odnosom. Teorija privrženosti stoga zahtijeva da socijalni radnik koji radi s djecom ili obitelji ima znanja i stručnost o bliskim

odnosima između roditelja i djece, djece i njihovih vršnjaka, roditelja i socijalnog radnika, djece i socijalnog radnika, te kako ti odnosi utiču na ponašanje i razvoj. Razvojna teorija privrženosti je u biti teorija odnosa, a odnosi su ključni medij kroz koji se odvija socijalni rad.“ (prema Ajduković, 2007)

I TEORIJSKE OSNOVE RADA

1. PRIVRŽENOST U DJETINJSTVU

1.1. Teorija privrženosti

Teorija privrženosti je nastala 50-ih godina dvadesetog stoljeća. Njenim osnivačem smatra se John Bowlby - engleski liječnik i psihanalitičar, koji je u nauku uveo pojam “privrženost” (affektivna vezanost, attachment).

Berk (2015) privrženost definira kao snažnu emocionalnu povezanost koju imamo s posebnim ljudima u našim životima, koja nam pruža ugodu i radost kad smo s njima u interakciji, dok nas u trenucima stresa njihova blizina može utješiti“ (Berk, 2015, str: 425)

Bowlby je, baveći se razvojem djece koja su tijekom prvih pet godina života bila razdvojena od majki i smještena u nepoznatu okolinu različitih institucija, primjetio određene poteškoće u njihovom razvoju (Klarin, 2006). Smatrao je da su poremećaji u ponašanju koje su djeca smještena u instituciju ispoljavala uvjetovani odsustvom emocionalne vezanosti za neku odraslu osobu. Prema Bowlby-u, duža separacija od majke tokom prvih pet godina života smatra se najvažnijim uzrokom razvoja delinkventnog karaktera i trajno lošeg ponašanja (Stefanović Stanojević, 2011).

Prijedlog da je djeci potreban blizak i kontinuiran odnos brige da bi emotivno napredovali, zahtijevao je teorijsko objašnjenje. Bowlby nije bio zadovoljan tadašnjim psihanalitičkim stavom da ljubav prema majci proizlazi iz čulnog oralnog zadovoljstva, niti se slagao s tvrdnjom teorije socijalnog učenja da se ovisnost temelji na sekundarnom pojačanju - koncept koji je izведен iz psihanalitičkih ideja (Bretherton, 1992).

U primjeni teorije privrženosti polazi od dva nalaza (prema Ajduković, 2007):

1. Potreba djece za roditeljima je analogna njihovoj potrebi za hranom
2. Značajno odvajanje ili gubitak roditelja ima učinak traume za dijete

Odredivši odnos djeteta i majke kao primarnu potrebu napušta psichoanalitčki i razvoj teorije privrženosti stavlja u etološke okvire. Inspirisan istraživanjem Konrada Lorenza o guskama i njihovo mладунчади, koja se već u prvim danima života okreću prema objektu u pokretu (fenomen utiskivanja), Bowlby privrženost određuje kao „utiskivanje ljudske vrste“ (Stefanović Stanojević, 2011). Teoriju privrženosti smješta u kontekst evolucije smatrajući da je biološka funkcija privrženosti zaštita. Pretpostavlja da su ponašanja dojenčadi u koja se upuštaju kako bi izbjegla odvajanje od roditelja, ili kada se ponovno povežu s fizički odvojenim roditeljem (poput plača, vrištanja i prijanjanja), bili evolucijski mehanizmi koji povećavaju šanse za preživljavanje. Ovakva ponašanja su instiktivni odgovori na uočenu prijetnju gubljenja prednosti preživljavanja, koje je u najranijoj dobi neophodna briga odraslih. Ta biološka- genetski zadana ponašanja djeteta omogućavaju održavanje blizine odnosno povezanost sa primarnim skrbnikom, a čija je svrha potaknuti u primarnom skrbniku osjećaj brige i povezanosti, kao i određena ponašanja kojima se odgovara na signale i potrebe djeteta. Bihevioralni motivacijski sistem koji se razvija u ranom djetinjstvu reguliše odnose afektivne vezanosti, a zasnovan je na fizičkoj blizini i psihološkoj dostupnosti jače i pametnije bliske osobe, kao i aktivaciji ponašanja privrženosti upravljenoj ka toj osobi.

Stepen u kojem vezivanje ispunjava funkciju fizičke i psihološke zaštite u ranom detinjstvu zavisi od kvaliteta interakcije između osobe koja se vezuje i figure za koju se vezuje (Bowlby, 1969, prema Stefanović Stanojević, 2011). Osoba za koju se dijete vezuje naziva se „figura privrženosti“. To je osoba uz koju se razvija privrženost i ona za dijete predstavlja „sigurnu bazu“ koja potiče istraživački duh i u čijem prisustvu dijete slobodno istražuje svijet, a odvajanje od te osobe izaziva nelagodu i stres. Ako je dijete razvilo vezu privrženosti ona će trajati i u okolnostima odsustva figure, a postaje najvidljivija kad osoba ima osjećaj da je u opasnosti. Najčešće je ta specifična osoba majka, ali takva povezanost može se uspostaviti sa više ljudi i u isto vrijeme, te može biti kvalitativno različita (Klarin, 2006). Već u djetinjstvu djeца se vezuju za više od jedne figure (braća i sestre, baka i deda..), dok u adolescenciji i odrasloj dobi tu ulogu preuzimaju vršnjaci i partneri.

Nadalje, Bowlby o privrženosti govori na bar pet nivoa: potreba, dispozicija, ponašanje, sistem i odnos (prema Stefanović Stanojević, 2011).

1. **Potreba za vezanošću** predstavlja bazičnu potrebu, kao što je potreba za hranom ili seksualna potreba.
2. Privrženost definiše kao urođenu **dispoziciju** osobe da traži blizinu i kontakt sa drugom osobom, posebno u specifičnim uslovima prijetnje ili ugroženosti.
3. **Ponašanje afektivne vezanosti** definiše kao bilo koju formu ponašanja koja kao rezultat ima postizanje ili održavanje bliskosti sa određenom figurom. Održavanjem blizine sa odrasлом figurom (najčešće roditeljem) koji se doživljava sposobnijim za suočavanje sa svijetom, osigurava se osjećaj sigurnosti i biološka funkcija privrženosti- zaštita.
4. Afektivna vezanost i ponašanje vezanosti zasnovani su **na bihevioralnom sistemu** afektivne vezanosti – odnosno shemi ili modelu svijeta koji predstavlja osobu, za tu osobu značajne druge, kao i njihove međuodnose. Sve ovo se prevodi u obrazac afektivne vezanosti kojem osoba pripada.
5. Da bi se jedan odnos mogao odrediti kao **odnos afektivne vezanosti**, značajno je prisustvo četiri komponente, koje se očituju u ponašanju dojenčeta u odnosu sa roditeljima: *traženje blizine, baza sigurnosti, sigurno utočište i separacioni protest* (Ainsworth, Blehar, Waters i Wall, 1978; Bowlby, 1988).

Traženje blizine označava potrebu za blizinom osobe za koju smo vezani. *Baza sigurnosti* znači da figura privrženosti predstavlja za dijete sigurnu bazu u čijem prisustvu može slobodno da istražuje okolinu. *Sigurno utočište* označava potrebu djeteta da se kada je suočeno sa strahom vrati u blizinu svoje figure privrženosti kako bi ostvarilo osjećaj sigurnosti. *Separacioni protest* označava osjećaj anksioznosti kod djeteta u odsustvu figure privrženosti.

Bowlbyev glavni zaključak, zasnovan na dostupnim empirijskim dokazima, bio je da bi osoba odrasla mentalno zdrava, "novorođenče i malo dijete trebaju iskusiti topao, intiman i kontinuiran odnos sa svojom majkom (ili stalnom zamjenom za majku) u kojem oboje pronalaze zadovoljstvo i uživanje." (Bowlby, 1951, prema Bretherton, 1992)

Privrženost se u dojenačkoj dobi formira između djeteta i osobe koja brine za njega (primarnog skrbnika), što je u većini slučajeva majka. U ovisnosti od kvalitete njihovog odnosa, brige i

nježnosti, te na koji način majka prepoznaće i reaguće na signale djeteta, takav će se stil privrženosti razviti kod djeteta (Kamenov i Jelić, 2005). Kada dijete doživljava da roditelj/skrbnik prepoznaće njegove potrebe, da je dostupan i spreman zadovoljiti ih, posebno u situacijama kad se dijete osjeća ugroženo, dijete će iskusiti sigurnost i ljubav te će se kod njega razviti sigurna privrženost. Nasuprot tome, ukoliko dijete doživljava primarnog skrbnika kao nedostupnog, odbijajućeg ili nezainteresovanog za njegove potrebe i ako se takvo iskustvo ponavlja, kod djeteta započinje proces prilagodbe na neodgovarajući odnos privrženosti (Ajduković, 2006). Iako se pojam privrženosti najčešće koristi za opisivanje emocionalne veze između roditelja/skrbnika i djeteta, svaka veza u odrasloj fazi potencijalni je izvor privrženosti. U odrasloj dobi romantične veze vjerovatno će biti primarni izvor privrženosti, ali čak i odnos s bliskim prijateljima može se okarakterizirati kao privrženost (Kamenov i Jelić, 2005).

1.2. Proces razvoja privrženosti

Proces nastanka privrženosti postaje očit pri kraju djetetove prve godine i ima korijene koji se protežu u ranu dojenačku dob (Vasta i sur., 2005). Majke i novorođenčad po rođenju počinju komunicirati na način koji ih kasnije dovodi do razvoja bliskog emocionalnog odnosa. Iako se djetetova privrženost prvi put može jasno opaziti u dobi od šest do osam mjeseci, stvarni proces razvoja privrženosti počinje kratko nakon rođenja i od tada se nastavlja (Vasta i sur., 2005).

Ovdje će biti opisana tri opća stadija razvoja privrženosti predložena u nekim teorijski modelima ovoga procesa (Bowlby, 1969, Schaffer i Emerson, 1964; prema Vasta i sur., 2005).

1. Faza 1 (od rođenja do 2. mjeseca): Nediskriminativne socijalne reakcije

U ovoj fazi procesa razvoja privrženosti djeca su skloni pozitivno reagirati na svakoga i ne usmjeravaju svoju pažnju samo prema majci, ali se ipak ponašaju tako da stvaraju prostor za razvoj odnosa privrženosti s njom. Djeca dolaze na svijet sa nizom urođenih reakcija oblikovanih da privuku majku i da je zadrže u svojoj blizini. Iako u ovoj fazi nisu usmjereni samo na majku, vrlo jasno je mogu prepoznati. S druge strane, i roditelji vrlo lako prepoznaju svoju djecu. Svega nekoliko sati nakon rođenja, majke mogu prepoznati svoju djecu na temelju mirisa ili dodira. Dok dijete pokazuje privrženost nakon nekoliko mjeseci, majčinska se razvija vrlo brzo. Iako se donedavno smatralo da se majčinska vezanost javlja tijekom osjetljivog razdoblja neposredno

nakon rođenja i zahtijeva izravan kontakt, istraživanja su pokazala da on nije nužan za ostvarivanje majčinske vezanosti. Naime, majke i djeca koji su zbog bolesti bili odvojeni tijekom prvih dana poslije rođenja, kao i majke koje su posvojile djecu, također su razvili snažan odnos privrženosti.

2. Faza 2 (od 2. do 7. mjeseca): *Diskriminativne socijalne reakcije*

U toku ove faze djeca postaju zainteresovani za svog skrbnika i druge poznate osobe, te svoje socijalne reakcije usmjeravaju na njih. Nepoznate osobe su i dalje prihvaćene, ali u odnosu na skrbnika one imaju drugorazredni položaj. Ovo razdoblje je obilježeno razvojem interakcijskih obrazaca djeteta i skrbnika, koji im omogućavaju komunikaciju i uspostavljanje jedinstvenog odnosa. Dijete razvija kognitivnu predodžbu (unutrašnj radni model) o skrbniku, koji se temelji na tome koliko ga dijete percipira pouzdanim i vrijednim povjerenja. Za proces privrženosti je važno i to što dijete u ovoj fazi počinje razvijati doživljaj „sebe“ i razumjevati da je odvojeno od ostatka svijeta na koji može uticati različitim postupcima.

3. Faza 3 (od 8. do 24. mjeseca): *Usmjerena privrženost*

Veza privrženosti postaje najjasnija u trećoj četvrtini prve godine i ostaje snažna do otprilike druge godine. Pojava ponašanja privrženosti povezana je sa razvojem *emocionalnosti i fizičkim razvojem*. U ovom periodu kod djeteta je dominantna emocija strah. Razvojem pamćenja i drugih kognitivnih funkcija, dijete počinje prepoznavati ono što je strano i nepoznato, i općenito na to negativno reaguje. Javlja se oprez pred nepoznatim koji uzrokuje plač i povlačenje kod majke. Odvajanje od skrbnika dovodi do prosvjeda zbog odvajanja, koji često uključuje plač i potragu za majkom. Najjasniji znak pojave privrženosti jeste činjenica da blizina skrbnika umanjuje djetetovu uznemirenost. Kada ostvari kontakt sa majkom, može se upustiti u istraživanje okoline koristeći je kao sigurnu bazu kojoj se može vratiti kada postane uplašeno. Značajno za privrženost je i fizički razvoj djeteta. U dobi od 6 do 8 mjeseci djeca počinju puzati što im omogućava znatnu mogućnost kontrole nad okolinom. Za razvoj privrženosti je to od velikog značaja jer djeca više ne moraju koristiti plakanje ili druga ponašanja kako bi ostvarila blizinu s majkom, već do nje mogu dopuzati.

Ovaj obrazac ponašanja koji se javlja kod djeteta, kao što je strah od nepoznatog, negodovanje zbog odvajanja od skrbnika, sigurnost i hrabrost u blizini majke, označava potpuno stvorenu privrženost između djeteta i skrbnika (Vasta i sur., 2005).

Pored navedene tri faze razvoja dječije privrženosti za majku, Bowlby je sugerisao postojanje četvrte faze, koja počinje vjerovatno u trećoj godini. U ovom razvoju su predložene određene kognitivne akvizicije kao centralne. Prvo, dijete počinje gubiti ono što je Piaget nazvao "egocentrizmom", i stiče sposobnost da percipira stvari s tuđeg gledišta. Drugo, to mu je omogućilo da iskazuje svoje sopstvene planove, dok je ranije mogao da uradi malo više od prilagodavanja svog ponašanja majčinom. Treće, oba ova napretka bila su olakšana povećanom sposobnošću djeteta da razumije šta mu je majka rekla i šta je imala na umu tijekom sproveđenja određenih postupaka, te da joj prenese svoje. Ovakva poboljšana komunikacija olakšala je, ne samo međusobno razumijevanje, već i da pregovaraju o razlikama kada do njih dođe. Smatra se da ove bitne karakteristike četvrte faze koju je Bowlby nazvao „*ciljem korigovano partnerstvo*“ karakteriziraju sve buduće odnose vezanosti (prema Ainsworth, 1985).

1.3. Individualne razlike u kvaliteti privrženosti: Unutarnji radni modeli

Individualne razlike koje se javljaju u kvaliteti privrženosti Bowlby objašnjava unutarnjim radnim modelima. Za njihovo objašnjenje on pronalazi teorijsko uporište u radovima Žana Pijažeа o senzo-motornom periodu u razvoju djeteta. Baš kao što beba o fizičkom svijetu saznae na osnovu manipulisanja predmetima, Bowlby očekuje da o socijalnom svijetu beba saznae na osnovu interakcije sa ljudima koji se njome bave i da na osnovu te interakcije formira tzv. *unutrašnje radne modele / unutrašnje reprezentativne modele* (Stefanović Stanojević, 2011). Kroz interakciju sa skrbnikom/majkom dijete u prvim mjesecima života postepeno gradi unutrašnju predstavu o sebi i o njoj, formirajući sliku na osnovu detalja koji se ponavljaju. Na temelju ponavljajućih interakcija između djeteta i osobe koja vodi brigu o njemu, dijete će naučiti šta može očekivati i u skladu s tim prilagođava svoje ponašanje (Hazan i Shaver, 1994, prema Sanković, 2005).

Unutrašnji radni modeli predstavljaju kognitivnu reprezentaciju doživljenih iskustava i očekivanja koja su izgrađena temeljem njih i uključuju dvije procjene (Ajduković, 2007):

1. percepciju vlastite kompetentnosti i vrijednosti da se bude voljen- *model sebe*
2. percepciju očekivanja dostupnosti i adekvatnog reagiranja figure privrženosti- *model drugih.*

Model sebe predstavlja skup očekivanja i vjerovanja djeteta o sebi samom, dok *model drugih* predstavlja skup vjerovanja i očekivanja djeteta u odnosu na druge. Modeli su zasnovani na kvaliteti odnosa i opaženom ponašanju roditelja prema njemu (Stefanović Stanojević, 2011). Osnovni model koji objašnjava razlike u privrženosti pretpostavlja da roditeljska osjetljivost ili neosjetljivost određuje sigurnost, odnosno nesigurnost kod novorođenčeta (Ijzendoorn, 2014, prema Bogdanović, 2018). Dakle, u odnosu na to koliko je majka dostupna, osjetljiva na njegove potrebe i reaguje na signale koje dijete šalje, dijete stvara sliku o sebi kao biću manje ili više vrijednom majčine pažnje i sliku o majci kao osobi koja je tu ili nije kada je to potrebno (Stefanović Stanojević, 2011). Na osnovu kvaliteta tih interakcija možemo razlikovati pozitivan i negativan unutarnji radni model. *Pozitivan unutarnji radni model* djeteta uključuje model o sebi kao vrijednom i sposobnom, o roditelju kao dostupnom, onom ko ga razumije i zadovoljava njegove potrebe, dok *negativan unutarnji radni model* uključuje model o sebi kao nesigurnom, bespomoćnom i bezvrijednom, a o roditelju kao nepouzdanom, odbacujućem i ko ne razumije njegove potrebe (Ajduković, 2007). Smatra se da su radni modeli sebe i drugih komplementarni, te da se aktiviraju u situacijama stresa (Ajduković, 2007). Oni uključuju osjećaje, vjerovanja, očekivanja, strategije i pravila za selektivnost pažnje, interpretaciju informacija te organizaciju memorije. Prema Bowlby-u, radni modeli i obrasci ponašanja na koje oni utiču su centralne komponente ličnosti (Hazan i Shaver, 1987), i upravo oni upravljaju mislima, osjećajima i ponašanjima u kasnijim bliskim vezama (Hazan i Shaver, 1994, prema Sanković, 2005).

2. STILOVI PRIVRŽENOSTI

Klasifikacija stilova privrženosti se razvijala od samog pojavljivanja Bowlbyjeve teorije privrženosti krajem 50-ih godina (Ajduković, 2007). Značajan doprinos teoriji privrženosti, uspostavljanju individualnih razlika i konceptualizaciji stilova privrženosti, dala je Mary Ainsworth. Izvršila je opsežna posmatranja djece i majki u Ugandi i Sjedinjenim Američkim državama, nakon čega je razvila laboratorijski postupak za procjenjivanje sigurnosti dječije privrženosti u dobi od 12 i 18 mjeseci (Smith i sur., 2007).

Jedna od široko korištenih metoda za procjenu jačine i kvalitete odnosa privrženosti je **metoda nepoznate situacije**, koju je Ainsworth 1969. godine prva opisala u longitudinalnom istraživanju procesa privrženosti (Ainsworth i Witting, 1969). Istraživanje je provedeno u laboratorijskim uvjetima i temelji se na uvjerenju da se privrženost može najbolje posmatrati kada se dijete proučava u nepoznatoj, stresnoj situaciji (Vasta i sur., 2005).

Metoda nepoznate situacije se sastoji od 8 epizoda i uključuje opažanje djetetovih reakcija na prisutnost, odlazak i povratak majke, kao i interakciju sa nepoznatom osobom. Prilikom posmatranja bilježi se nekoliko ponašanja: razina djetetove aktivnosti i uključivanje u igru, znakovi uznenirenosti, koliko blizu prilazi majci i kako nastoji privući njenu pažnju, koliko je spremno prići nepoznatoj osobi i sl. Na osnovu toga djeca se kategoriziraju u jednu od tri skupine (Smith i sur., 2007).

U epizodi 1 posmatrač uvodi skrbnika i dijete u eksperimentalnu sobu koja je osmišljena tako da potakne istraživačko ponašanje djeteta, zatim odlazi. Iza jednosmjernog stakla se nalaze posmatrači koji opažaju ponašanje djeteta. U epizodi 2 skrbnik i dijete ostaju sami, ovdje je naglasak na posmatranju djetetove spremnosti da istražuje okolinu. U epizodi 3 nepoznata osoba ulazi u prostoriju i nakon minuti započinje razgovor sa majkom, istovremeno pokušavajući potaknuti dijete na igru. U epizodi 4 dolazi do prvog odvajanja, pri čemu dijete ostaje samo sa nepoznatom osobom, a majka napušta prostoriju. Epizoda 5 uključuje povratak majke koja prilazi djetetu, umiruje ga i pokušava navesti na igru. Za istraživače u ovoj epizodi najkorisnije informacije daju djetetove reakcije na majčin povratak. Epizoda 6 označava drugo odvajanje, dijete ostaje samo u prostoriji. U epizodi 7 nepoznata osoba se vraća u prostoriju, usklađuje svoje

ponašanje sa djetetovim i pokušava uspostaviti interakciju sa njim. Epizoda 8 označava ponovni susret majke i djeteta. Majka mu prilazi i podiže ga, dok nepoznata osoba neprimjetno napušta prostoriju.

Cilj ovakve situacije je da se isprovocira ponašanje koje je karakteristično za određeno dijete u situaciji stresa. Naime, Ainsworth smatra da je samo jedno ponašanje urođeno, a to je traženje majke kada ode i smirivanje kad se ona vrati (Stefanović Stanojević, 2011).

Ustanovljena su tri obrasca reakcija kojima je moguće opisati reakcije većine djece izložene ovom postupku (Ainsworth, 1983, prema Vasta i sur., 2005). Na osnovu ovog istraživanja Mary Ainsworth daje prvu klasifikaciju individualnih razlika i definiše **tri osnovna tipa privrženosti**:

A) Anksiozno-izbjegavajuća privrženost

Djeca ovog tipa privrženosti pokazuju malu uznenirenost prilikom odvajanja od majke/primarnog skrbnika, a pri njenom povratku izbjegavaju je. Ovakav tip privrženosti razviti će se u slučajevima kada roditelji odbacaju dijete i ne zadovoljavaju njegove potrebe, pa dijete izbjegava kontakt s njima i razvija emocionalnu distancu kako bi se zaštitilo od boli zbog odvajanja ili odbacivanja od strane roditelja. Dijete će kao rezultat takvih interakcija s odbacujućim roditeljem formirati radni model sebe kao samog i neželenog, neće tražiti blikost u odnosima i kod njega se razvija niz destruktivnih modela ponašanja. Obilježja izbjegavajuće privrženosti: djeca ne vole kontakt kožom-na-kožu, grljenje, maženje, pokazuju malo ili nimalo opreznosti pred strancima, postaju uznenireni tek kad ostanu sami, osim toga pokazuju manjak suradnje, istraživačkog ponašanja i empatije, izbjegavaju emocionalne odnose (Ajduković, 2007).

B) Sigurna privrženost

U prisustvu majke djeca se osjećaju slobodno da istražuju okolinu, pokazuju uznenirenost pri njenom odlasku, ali reaguju s veseljem na njen povratak. Sigurna privrženost će se razviti kod djece čije su majke osjetljive na potrebe svog djeteta i svoje ponašanje prilagođavaju njegovom ponašanju. To će stvoriti kod djece sigurnu bazu na temelju koje stvaraju očekivanja o svijetu oko sebe i načinu suočavanja sa stresom. Sigurno privržena djeca razvijaju ono što bi teoretičari (Erikson, 1968) nazvali „bazičnim povjerenjem“- očekivanje da je svijet sigurno mjesto i da su odnosi s bliskim osobama izvor zadovoljstva. Oni će razviti unutarnji radni model sebe kao vrijednog i kompetentnog i model drugih kao dostupnih i onih koji reaguju. Obilježja sigurne privrženosti: djeca koriste odraslu osobu kao bazu iz koje istražuju svijet, sigurna su u majčinu

ljubav, na odvajanje od majke reagiraju s manje straha, pokazuju više istraživačkih ponašanja, bolje rješavaju probleme, imaju bolje vršnjačke odnose, a kad odrastu, sretniji su u vezama, veze duže traju, imaju povjerljive prijatelje (Ajduković, 2007).

C) Anksiozno-opiruća privrženost

Tijekom eksperimentalnog postupka ova djeca spokazuju znakove uznemirenosti, posebno tijekom odvajanja. Ponovni susret s majkom dovodi do olakšanja što je vide, ali se pojavljuje i ljutnja usmjerena prema njoj. Roditelji djece koja pripadaju ovom tipu, istodobno ih prihvaćaju i odbijaju pa djeca osjećaju čežnju za njihovim prihvaćanjem i pažnjom, reagujući tako da istovremeno pružaju otpor i nastoje pridobiti privrženost roditelja. Rezultat takvog ponašanja roditelja je da djeca razvijaju radni model sebe kao nesigurnog i bojažljivog i model drugih kao nepouzdanih. Motivacija djeteta za istraživanjem i rješavanjem problema ovisi o prisutnosti, podršci i odobravanju od strane figure privrženosti. Takva ovisnost o drugima uzrokuje emocionalnu nestabilnost, otežava emocionalnu samoregulaciju i povećava osjetljivost osobe na stres (Ajduković, 2007).

Obzirom da neka djeca ne spadaju ni u jednu od ovih kategorija, novija istraživanja su uključila i četvrtu kategoriju (Main i Solomon, 1986, prema Smith i sur., 2007; Ajduković, 2007):

D) Dezorganizirano - dezorientirana privrženost

Ovo je najkonfuzniji i najkontradiktorniji obrazac privrženosti. Djeca koja pripadaju ovom tipu pokazuju kontradiktorna ponašanja s dva suprotstavljenih motiva: pristupiti i pobjeći od roditelja/skrbnika. Neki od primjera ovakvog ponašanja je da će se dijete približiti majci ali će je izbjegavati pogledati, ili će joj se približiti pa zatim željeti pobjeći, sjedeći u njenom krilu naglo će se rasplakati. Djeca se mogu smiješiti i istovremeno pokazivati zastrašenost, a neka od njih djeluju dezorientirano ili depresivno (Smith i sur., 2007). Druga ponašanja koja ukazuju na ovaj obrazac privrženosti su: dijete ne traži roditelja/skrbnika kad je uznemireno, dijete odlazi sa stranom osobom radije nego što ostaje s roditeljem/skrbnikom, dijete pokazuje zastrašenost po povratku roditelja/skrbnika. Djeca s ovim obrascem nisu doživjela odgovarajuću reakciju na potrebu za utjehom i osjećaj sigurnosti dok su pod stresom, osjećaju se nevoljeno i izbjegavaju emocionalne odnose. Moguće je da su ova djeca doživjela puno trauma u odnosu s figurama privrženosti, pokazuju ozbiljne poremećaje u ponašanju i imaju poteškoća u razumijevanju osnovnih socijalnih odnosa i/ili socijalnog komuniciranja (Ajduković, 2007).

Bez privrženosti su djeca koja nisu imala priliku razviti emocionalnu vezu s drugim ljudima. Najčešće je primjetno kod djece koja su od najranije dobi odgajana u institucijama i koja su imala mnogo njegovatelja. Osim toga, moguće je da su to djeca kod koje nije bilo moguće stvoriti odnos bilo kakve privrženosti jer su odrastala sa skrbnikom/roditeljem koji je bio ekstremno emocionalno nedostupan i nije reagirao na potrebe djeteta (npr. roditelji teški ovisnici ili kronični mentalni bolesnici). Kod djece koja su bez privrženosti primjetan je niz razvojnih oštećenja, nemaju interes za socijalne odnose i druge ljude, imaju poteškoća sa kontrolom impulsa i agresije (Ajduković, 2007).

2.1. Odrednice privrženosti

Do razvoja različitih obrazaca privrženosti dolazi pod uticajem određenih činitelja koji određuju kakav će se odnos privrženosti razviti. Naime, da bi protumačili razlike, istraživači su najviše pažnje posvetili ponašanju osobe koja skrbi za dijete, što je u većini slučajeva majka. Te se mnogi teoretičari slažu da na kvalitetu privrženosti glavni utjecaj ima **majčina osjetljivost**. Vjeruje se da majke koje su osjetljivije na potrebe svoje djece i koje svoje ponašanje prilagođavaju njihovom ponašanju razvijaju siguran privržen odnos (Vasta i sur., 2005). Primjeri za to se nalaze u svakodnevnim situacijama u interakciji djeteta i majke. Kada je u pitanju hranjenje, majke sigurno privržene djece koriste djetetove signale kako bi odredile kada će početi i prestati sa hranjenjem, osim toga prepoznaju njihove sklonosti glede okusa i kvaliteta hrane. Druga situacija u kojoj se ogleda majčina osjetljivost je reakcija na djetetov plać. Majke sigurno privržene djece brže na njega reaguju i uspješnije su u tješenju djeteta. Nasuprot tome, majke nesigurno privržene djece ne koriste dječije signale kako bi reagovale, već reaguju u skladu sa vlastitim potrebama i raspoloženjima. Majčina osjetljivost se ogleda i u ostvarivanju kontakta s djetetom, pa će majke sigurno privržene djece biti toplije, zaigranje i nježnije prema djetetu (prema Vasta i sur., 2005).

Osim majčine osjetljivosti, razvojni psiholozi smatraju da uticaj na razvoj obrazaca privrženosti ima i naslijедeni **temperament** djeteta. Možda temperament koji neku djecu čini „ugodnom“ čini i da ta djeca budu sigurnije privržena za razliku od djece koja imaju „težak temperament“ (Smith i sur., 2007).

Pokazalo se da je ukupna razina majčinog prihvatanja, odbacivanja i osjetljivost u različitim situacijama dobar prediktor koji će oblik privrženosti dijete razviti (Vasta i sur., 2005). Za razvoj

tog prvog značajnog socijalnog i emocionalnog odnosa je važan i socijalni kontekst u kojem se stvara, razina stresa kojem je majka izložena kao i socijalna podrška koju dobija, te je osim toga važno napomenuti da na majčino ponašanje mogu uticati i njena iskustva iz djetinjstva (Ajduković 2007).

Testiranja djece koja su provedena nekoliko godina nakon ispitivanja u nepoznatoj situaciji pokazuju da kategorija u koju je dijete bilo svrstano ostaje stabila, osim ako je obitelj doživjela velike promjene životnih okolnosti (Smith i sur., 2007). Različite stresne situacije i životna događanja mogu imati uticaj na roditeljske reakcije što djeluje i na djetetov osjećaj sigurnosti. Nadalje, neka istraživanja pokazuju da je tijekom odrastanja moguće da dođe do promjene kategorija privrženosti u oba smjera, od sigurne ka nesigurnoj i obrnuto (Ajduković, 2007).

2.2. Učinci privrženosti na druga ponašanja

Razvoj sigurne odnosno nesigurne privrženosti ima uticaj na mnoga druga ponašanja. Da sigurni obrazci privrženosti utiču na mnoge povoljne ishode u funkcionisanju djece pokazala su mnoga istraživanja. Sigurno privržena djeca pokazuju niz drugih pozitivnih osobina, a koja se ne očituju kod djece čiji su odnosi sa skrbnikom niže kvalitete. Jedna od njih je kognitivna kompetentnost. Nekoliko ekspermenata je pokazalo da sigurno privržena djeca kasnije postaju *uspješnija u rješavanju problema* (Frankel i Bates, Jacobsen, Edelstein i Hofman, 1994, Matas, Arend i Sroufe, 1978, prema Vasta i sur., 2005), da su *znatiželjnija i sklonija istraživačkom ponašanju* od druge djece (Hazel i Durret, 1982, Slade, 1987, prema Vasta i sur., 2005). Osim toga, sigurno privržena djeca su i *socijalno kompetentija*, spremnija su na suradnju, poslušnija su i bolje se slažu sa vršnjacima (Jacobson i Wille, 1986, Londerville i Main, 1981, Pastor, 1981, prema Vasta i sur., 2005). Sigurna privrženost u odnosu sa skrbnikom dovodi do razvoja većeg *samopoštovanja* kod djece (Cassidy, 1988, prema Vasta i sur., 2005) i većeg *optimizma* glede budućnosti (Fischer i Leitenberg, 1986, prema Vasta i sur., 2005). Djeca koja su razvila sigurnu privrženost rjeđe razvijaju emocionalne ili ponašajne probleme od nesigurno privržene djece (Erickson, Sroufe i Egeland, 1985., prema Vasta i sur., 2005).

Adolescenti koji su razvili sigurnu privrženost s roditeljima pokazuju: socijalno i emocionalno zdravlje, veću samokontrolu, moralne norme, uspostavljaju kvalitetnije intimne veze, dok u odrasloj dobi, sigurno privržena djeca koja su rasla uz roditelje koji su odgovorni i osjećajni

prema svojoj djeci: imaju uspješnije intimne veze s partnerom/partnericom i uspješnije se nose sa svojom ulogom roditelja (prema Ajduković, 2007).

Nesigurna privrženost će se razviti u situacijama kada potrebe djeteta nisu adekvatno zadovoljene, roditelji nisu osjetljivi i ne reaguju na signale koje dijete šalje ili ignoriraju njegove potrebe. Djeca koja su razvila nesigurnu privrženost imaju drugačiji doživljaj svijeta, ne osjećaju se sigurno, razvijaju doživljaj sebe kao nevrijednog i nevažnog, a druge doživljavaju kao one koji nisu tu kada je potrebno. Odrastanje u okolonostima nesigurne privrženosti uticati će na djetetovo intelektualno, emocionalno i socijalno funkcioniranje (Cleaver, 2004, prema Ajduković, 2007). Kod osoba koje nisu razvile sigurnu privrženost javlja se veći rizik da imaju poteškoće u razvoju socijalnih kompetencija, mogu pokazivati karakteristike povučenosti, imaju teškoće pri izražavanju i doživljavanju emocija, a moguće su poteškoće u pamćenju i motivaciji što se odražava na školski uspjeh (Starc i sur., 2004, prema Čorak, 2021). Neka istraživanja delikvencije pokazuju da nesigurna privrženost između roditelja i djece vodi do slabih veza djece s učiteljima i drugim autoritetima, te nedostatku identifikacije sa socijalnim i moralnim pravilima i normama (Ajduković, 2007). Djeca koja nisu ostvarila sigurnu privrženost u odnosu sa roditeljima nisu ostvarila osjećaj sigurnosti i povjerenja u ljude, što kasnije može biti povezano sa poteškoćama koje se javljaju u ostvarivanju bliskih odnosa, svoja iskustva će prenositi i u druge socijalne odnose i njihovo iskustvo postaje njihov način interakcije sa drugima (Ajduković, 2007). Osim toga, smatra se kako emocionalne veze koje su stvorene u ranom djetinjstvu imaju velik uticaj na pojedinčevu zauzimanje uloga u životu i određuju način njegovog socijalnog djelovanja (Lipovac, 2018, prema Čorak, 2021).

Odnos privrženosti kojeg dijete formira u odnosu s roditeljima odražava se na daljnji odnos između roditelja i djeteta, ali i na druge odnose djeteta s bliskim osobama u njegovom životu, kako u djetinjstvu, tako i u adolescenciji i odrasloj dobi.

3. PRIVRŽENOST U ODRASLOJ DOBI

Iako je teorija privrženosti nastala kako bi se objasnila emocionalna veza između djeteta i osobe koja o njemu brine, Bowlby smatra da sistem privrženosti djeluje kroz čitav život pojedinca. Privrženo ponašanje postaje organizirano unutar njegove ličnosti i određuje emocionalne veze tijekom njegovog života (Kamenov i Jelić, 2005). Prema teoriji privrženosti jednom uspostavljeni tip privrženosti u djetinjstvu djeluje i struktuiru kvalitetu odnosa u adolescenciji i zreloj dobi (Kamenov i Jelić, 2003, prema Sanković, 2005).

Sličnosti i razlike privrženosti u djetinjstvu i odrasloj dobi mogu se posmatrati kroz prizmu unutarnjih radnih modela i figura privrženosti. Prema Bowlbyju (1988) unutarnji radni modeli privrženosti oblikuju se tijekom rane interakcije s roditeljima odnosno skrbnicima, te se dalje razvijaju tijekom života kroz različite odnose. U djetinjstvu ti modeli često uključuju fiksiranost na figure primarne privrženosti poput roditelja ili skrbnika, a koji pružaju osjećaj zaštite i sigurnosti. Slično tome, u odrasloj dobi, unutarnji radni modeli uključuju figure primarne privrženosti, ali se često proširuju na druge značajne osobe u životu poput partnera ili prijatelja (Mikulincer i Shaver, 2016). Međutim, postoje i neke razlike u unutarnjim radnim modelima privrženosti između djetinjstva i odrasle dobi. U djetinjstvu unutarnji radni modeli često se temelje na potrebama sigurnosti i zaštite, dok se u odrasloj dobi više usredotočuju na potrebu za bliskošću i intimnošću (Mikulincer i Shaver, 2016). Također, dok se u djetinjstvu privrženost razvija prema figuri primarne privrženosti koja pruža zaštitu i sigurnost, u odrasloj dobi figure primarne privrženosti mogu se mijenjati tijekom života ovisno o različitim okolnostima, poput gubitka voljene osobe ili sticanjem nove obitelji i prijatelja (Fraley i Davis, 2019). Dakle, tijekom odrastanja roditelji prestaju biti primarni objekti privrženosti, međutim, iako druge afektivne veze mogu biti i obično se formiraju u toku djetinjstva, adolescencije i odraslog doba, ljudi i dalje ostaju vezani za svoje roditelje, bez obzira kakav je tip privrženosti bio razvijen u njihovom odnosu (Ainsworth, 1985). U odrasloj dobi svaka veza postaje potencijalni izvor privrženosti. Prijateljstva također mogu biti okarakterisana kao privrženost, međutim Bowlby je prepostavio da stvaranjem emotivnih veza u odrasloj dobi, emotivni partneri preuzimaju poziciju primarnih figura privrženosti (Stefanović Stanojević, 2011), pa će tako romantične veze vjerovatno postati primarni izvor privrženosti. Veza s partnerom dijeli neke od karakteristika privrženosti djeteta

skrbniku, kao što je održavanja blizine i traženja fizičkog kontakta s objektom privrženosti, sposobnosti objekta privrženosti da utješi i da služi kao sigurna baza za druga ponašanja (Bowlby, 1982). Prema Ainsworth sistem afektivnog vezivanja kod odraslih kontekstualno je specifičan, ali i dalje aktivan u smislu potrebe za obezbjeđivanjem bliskosti sa osobom za koju smo vezani (Stefanović Stanojević, 2011). Međutim, za razliku od privrženosti u odnosu koji se javlja između roditelja/skrbnika i djeteta, ono što karakteriše vršnjačku i partnersku privrženost je veći reciprocitet odnosa. (Aldgate i Jones, 2004, prema Ajduković, 2007). Drugim riječima, odrasle partnere ne procenjujemo samo kao one koji se bave nama i one koji se brinu o nama, već se u odrasлом sistemu afektivnih veza oba partnera procjenjuju i u svjetlu pružanja pažnje i podrške i u svjetlu primanja pažnje i podrške, partneri se smjenjuju u obe uloge (Stefanović Stanojević, 2011).

Ainsworth (1985) to objašnjava na način da u toku dugotrajne partnerske veze, bez obzira da li se radi o braku ili ne, odnos privrženosti ima tendenciju da se izgradi, a komponente vezanosti i brige su u interakciji kako bi se stvorio recipročan odnos davanja i uzimanja. Obično će svaki od partnera u nekim trenucima i na neki način na drugog partnera gledati kao jačeg i mudrijeg, a drugi partner mu uzvraća pružanjem brige, udobnosti, a time i osjećaja sigurnosti.

Weiss (prema Kamenov i Jelić, 2005) navodi **kriterije** za postojanje privrženosti u odrasloj dobi:

- a) želja za blizinom s objektom privrženosti, pogotovo kad je pojedinac pod stresom
- b) osjećaj sigurnosti koji se javlja u kontaktu s objektom privrženosti
- c) uznemirenost ili protest kad pojedincu prijeti gubitak ili odvajanje od objekta privrženosti.

Istraživači koji su se bavi privrženošću djece uočili su i definisali pojmove kao što su očuvanje blizine, protest prilikom odvajanja, baza sigurnosti i sigurno utočište. Prema Weiss-u ovi fenomeni se odnose i na većinu bračnih i nebračnih ljubavnih veza. Odrasli također imaju sklonost traženja utjehe i sigurnosti od svog partnera, u stresnim situacijama imaju posebnu potrebu za partnerom, protestuju kada postoji prijetnja da ostanu bez partnera (Stefanović Stanojević, 2011).

Iako se privrženost tradicionalno smatrala vezanom za djetinjstvo, sve više istraživanja ukazuje na njenu važnost u odrasloj dobi. Na području privrženosti u odrasloj dobi istraživanja se oslanjaju na dvije Bowlbyjeve pretpostavke (prema Jerković, 2005):

- 1) da je organizacija privrženosti stečena u ranom djetinjstvu relativno stabilna kroz cijeli život,
- 2) da su veze sa romantičnim partnerima prototip privrženosti u odrasloj dobi.

Na temelju prve Bolbijeve pretpostavke izgrađena je nova teorijska oblast, *oblast odraslog afektivnog vezivanja*, a na temelju druge pretpostavke nastaje takođe nova istraživačka oblast, *oblast partnerskog afektivnog vezivanja* (Stefanović Stanojević, 2011).

Za razvoj oblasti odraslog afektivnog vezivanja i prvih istraživanja na ovu temu zaslužni su istraživači s sa kalifornijskog Berkli univerziteta (Main, Casidy, Kaplan, 1985). Nastojali su da kod odraslih utvrde kvalitete primarnih afektivnih veza, oslanjajući se na Bowlbyjevu teoriju. Mary Main i njeni saradnici konstruisali su instrument za istraživanje odnosa privrženosti kod odraslih – Inventar privrženosti odraslih (*Adult Attachment Interview*) koji se sastoji od otvorenih pitanja o iskustvima iz djetinjstva i odrasle dobi, odnosno prošlim i sadašnjim odnosima sa roditeljima. On ispituje reprezentativne modele koji su stvoreni u djetinjstvu i njihov utjecaj na sadašnje veze. Main je sugerisala da ono što se procjenjuje predstavlja reprezentativni model odnosa te osobe, a koji proizilazi iz reprezentativnih modela formiranih u odnosu sa ranim figurama privrženosti. Taj model je manje ili više transformisan kroz iskustva tijekom života, kao i sposobnošću odrasle osobe za formalno operativno mišljenje koje mu omogućuje da preradi svoje ranije modele i kombinuje ih u model odnosa općenito (Ainsworth, 1985). Na temelju odgovara ispitanika identificirane su tri kategorije privrženosti kod odraslih (sigurna, zaokupljena, odbijajuća), a koje odgovaraju kategorizaciji privrženosti u djetinjstvu koju je izvršila Mary Ainsworth. Njihov rad ima značajan uticaj na daljnja istraživanja u području privrženosti u odrasloj dobi. Kategorizacija stilova privrženosti koju su izvršili postala je standardna u mnogim istraživanjima, a Adult Attachment Interview jedna od češće korištenih metoda za mjerjenje privrženosti u odrasloj dobi.

4. STILOVI PRIVRŽENOSTI U PARTNERSKIM ODNOSIMA

Za razvoj oblasti partnerskog afektivnog vezivanja najprije su zaslužni istraživači Cindy Hazan i Philip Shaver. Oni su bili prvi koji su istraživali Bowlbyeve ideje u kontekstu romantičnih odnosa. Na pitanje zašto ljudi različito pristupaju vezama, Cindy Hazan i Philip Shaver su kasnih 80-ih pokušali dati odgovor, te su objavili rad u kojem romantičnu ljubav konceptualiziraju kao proces privrženosti. U svojim istraživanjima polaze od pretpostavke da se afektivne veze između partnera formiraju na isti način kao što se formiraju one ranije između djeteta i roditelja, i da je emocionalna veza između romantičnih partnera djelimično funkcija istog motivacionog sistema – sistema privrženog ponašanja koji stvara emocionalnu vezu između novorođenčadi i njihovih staratelja. Predložili su da je romantična ljubav proces privrženosti koji različito doživljavaju različiti ljudi zbog varijaciju u njihovoј historiji odnosa privrženosti (Hazan i Shaver, 1987). Njihova istraživanja su temeljena na ključnim komponentama teorije privrženosti, koju su razvili Bowlby, Ainsworth i drugi da objasne razvoj afektivnih veza u djetinjstvu, a koje su Hazan i Shaver preveli u odgovarajuće termine prilagođene romantičnoj ljubavi odraslih. Jedna od tih je ideja da je kontinuitet stila odnosa djelimično posljedica unutrašnjih radnih modela, odnosno uvažili su Bowlbyjevu tezu da rana iskustva privrženosti i radni modeli stvoreni u djetinjstvu imaju dugoročne posljedice na oblikovanje kasnijih očekivanja pojedinca i kvalitetu njegovih intimnih veza u odrasloj dobi.

Hazan i Shaver (1987) smatraju da se ista tri tipa privrženosti koja postoje u djetinjstvu mogu razlikovati i u odrasloj dobi. Izvršili su konceptualizaciju tri stila privrženosti koja se javljaju u partnerskim odnosima, a koja odgovaraju klasifikaciji koju je izvršila Mary Ainsworth:

Sigurna privrženost: Osobe se sigurnim stilom privrženosti se lako zbližavaju s drugim ljudima, osjećaju se ugodno kad drugi ovise o njima, a i oni o drugima, ne brine ih da će biti napušteni, kao ni da će im se neko previše približiti. Sigurno privrženi pojedinci svoje ljubavno iskustvo opisuju kao sretno, prijateljsko i povjerljivo, oni prihvataju i podržavaju svog partnera i njihove veze imaju tendenciju da traju duže.

Izbjegavajuća privrženost: Osobe sa izbjegavajućim stilom se osjećaju nelagodno kad su bliske s drugima, teško im vjeruju i ne dopuštaju sebi da budu ovisni o njima, nervozni su kada im se neko previše približi i smatraju da drugi često žele biti intimniji nego što su oni na to spremni

Anksiozno/ambivalentna privrženost: Anksiozno/ambivalentni pojedinci smatraju da drugi ne žele biti onoliko bliski koliko oni sami to žele, doživljavaju ljubav kao opsesiju i imaju izrazitu želju za emocionalnim stapanjem s drugom osobom, boje se da nisu dovoljno voljeni, kao i da će ih partner napustiti

Nalazi njihovih istraživanja su pokazali da je relativna prevalencija tri stila privrženosti otprilike ista u odrasloj dobi kao u djetinjstvu (otprilike 56% ispitanika se klasificiralo kao sigurni, oko 24% kao izbjegavajući i oko 20% kao anksiozno/ambivalentni), da se odrasli klasificirani u tri stila privrženosti predvidivo razlikuju po načinu na koji doživljavaju romantičnu ljubav, da je stil privrženosti povezan sa unutarnjim radnim modelima i iskustvima odnosa sa roditeljima (Hazan i Shaver, 1987).

Klasifikacija stilova privrženosti kod odraslih osoba se nakon istraživanja Hazan i Shaver nastavila razvijati. Njihov model je proširen od strane Kim Bartholomew (1990) koja je smatrala da postoje dvije različite forme izbjegavanja privrženosti (Kamenov i Jelić, 2005). Jedna je *odbijajuća privrženost* koja je motivirana odbrambenim mehanizmom samodostatnosti, a druga je *plašljiva privrženost* motivirana strahom od anticipiranog odbijanja od strane druge osobe (Kamenov i Jelić, 2005). Klasifikacija koju je uvela zasniva se na teorijskoj osnovi Bowlbyja o postojanju dvije komponente na kojima se gradi unutarnji radni model, slika o sebi i slika o drugim ljudima. Ove dvije dimenzije pružaju osnovu iz koje proizilaze četiri tipa privrženosti koju Bartholomew opisuje, u ovisnosti da li osoba ima pozitavan ili negativan model sebe, odnosno drugih.

Ukoliko se kombiniraju stilovi privrženosti i unutarnji radni model privrženosti, odnosno doživljaj sebe (kao vrijedne ili nevrijedne osobe tuđe brige i ljubavi) i doživljaj drugih (kao dostupnih i zainteresiranih, ili nedostupnih i nezainteresiranih za nas i naše potrebe) možemo razlikovati četiri stila privrženosti kod odraslih: sigurna, zaokupljena, odbijajuća i plašljiva privrženost (Bartholomew i Horowitz, 1991., Kokorić, 2005.a, sve prema Ajduković, 2007):

1. **Sigurna privrženost:** Osobe koje pripadaju ovom stilu imaju pozitivan stav o sebi i pozitivan stav o drugima, osjećaju se ugodno s intimnošću kao i sa autonomijom, lako se zблиžavaju s partnerima i općenito se osjećaju ugodno u bliskim odnosima.
2. **Odbijajuća/odbacujuća privrženost:** Odbijajući pojedinci imaju pozitivno viđenje sebe i negativno viđenje drugih ljudi. Njih karakteriše odbijanje intimnosti i tendencija da budu neovisni.
3. **Zaokupljena privrženost:** Osobe sa zaokupljenom privrženošću imaju negativan stav o sebi i pozitivan stav o drugima. Oni su zaokupljeni odnosima i često teže ka ovisnosti u intimnim odnosima. Osjećaju se loše kada nemaju partnera, brine ih hoće li im ljubavi bit uzvraćena istom mjerom i plaše se da budu napušteni. Osim toga, pokazuju ljubomoru koja je povezana sa osjećajem da ih se ne cijeni dovoljno.
4. **Plašljiva privrženost:** Osobe sa plašljivom privrženošću imaju negativno viđenje sebe i drugih. Karakteriše ih strah od intimnosti i težnja da izbjegavaju druge ljude. U partnerskim odnosima se osjećaju sumnjičavo i nepovjerljivo. Iako žele imati blizak odnos, boje se da će biti povrijeđeni ako dopuste da im se neko približi.

Navedena tipologija je pronašla svoje uporište u rezultatima istraživanja Brennana i suradnika koji pokazuju da je moguće razlikovati osobe i njihove stlove privrženosti u ljubavnim vezama na osnovu razine izbjegavanja i anksioznosti (Kokorić i Gabrić, 2009). Brennan i suradnici su konstruisali jedan od najčešće korištenih instrumenata za mjerjenje stlova privrženosti kod odraslih osoba- *Experiences in Close Relationship Inventory* (Brennan i sur., 1998), te navode da se u podlozi stlova privrženosti mogu razlikovati dvije dimenzije: *dimenzija anksioznosti* i *dimenzija izbjegavanja*. Anksioznost se odnosi na strah od odbacivanja ili napuštanja, dok izbjegavanje odražava nelagode uzrokovane bliskošću i ovisnošću o drugima (Kamenov i Jelić, 2005). Sigurna privrženost karakterizirana je niskom razinom anksioznosti i niskom razinom izbjegavanja, odbijajuća privrženost niskom razinom anksioznosti i visokom razinom izbjegavanja, zaokupljena privrženost visokom razinom anksioznosti i niskom razinom izbjegavanja, a plašljiva privrženost visokom razinom anksioznosti i visokom razinom izbjegavanja (Kokorić i Gabrić, 2009).

Ljudi sa svakim od ovih stlova privrženosti razlikuju se u: njihovom pogledu na intimnost i zajedništvo, načinu na koji se nose sa sukobom, njihovom stavu prema seksu, njihovom sposobnošću komuniciranja svojih želja i potreba, njihovim očekivanjima od partnera i veze (Levine, 2010). Sve navedeno ima značajnu ulogu u oblikovanju kvalitete partnerske veze.

5. PRIVRŽENOST I KVALITETA PARTNERSKIH ODNOSA

Ljubav i partnerski odnosi predstavljaju važan segment ljudskog života. Potreba za ljubavlju i pripadanjem jedna je od osnovnih ljudskih potreba i njezino kvalitetno zadovoljenje u bitnoj mjeri utiče na dobrobit pojedinca, a onda i primarne i sekundarne zajednice u kojoj on živi (Kokorić, 2005). Tu potrebu ljudi nastoje zadovoljiti ostvarivanjem uspješnih ljubavnih odnosno partnerskih veza.

Opisivanju ljubavi su različiti istraživači na različite načine pristupali. Stoga se u literaturi mogu pronaći različiti teorijski pristupi ovom fenomenu. Jedan od njih je Stenbergova trodijelna teorija o ljubavi. Prema ovoj teoriji ljubav se sastoji od tri komponente: *bliskost*- odnosi se na osjećaj intimnosti i povezanosti s partnerom, i predstavlja emocionalnu komponentu, *strast*- komponenta koja uključuje seksualnu privlačnost, odnosi se na uzbuđenje koje osoba doživljava zbog svog partnera, i *predanost*- odražava odluku da će se ljubav očuvati, i predstavlja kognitivnu komponentu. Nastajanje različitih vrsta ljubavi se očituje mogučnošću kombinacije ove tri dimenzije u različitim stupnjevima (prema Tadinac i sur., 2007). Iako su pojedini istraživači pokušavali ljubav procjeniti jednodimenzionalnim skalamama, čini se da ljubav ima više oblika (Hazan i Shaver, 1987). U prilog činjenici da je ljubav multidimenzionalan fenomen, te ga ne treba posmatrati jednostrano, govore i mnoga istraživanja. Jedno od njih je ono koje su izvršili Hazan i Shaver konceptualizirajući romantičnu ljubav kao proces privrženosti. Rezultati njihovih istraživanja podržavaju ideje da je ljubav multidimenzionalni fenomen, te da se pojedinci razlikuju na više načina od intenziteta njihovih ljubavnih iskustava (Hazan i Shaver, 1987). Teorija privrženosti kao teorija koja nudi širok raspon kako teorijskih, tako i empirijskih nalaza o emocionalnom razvoju čovjeka, izuzetno je značajna u kontekstu razumijevanja partnerskih odnosa, kao i razlikama u njihovoj kvaliteti. Osim što objašnjava kako sistem privrženosti koji funkcioniše u djetinjstvu oblikuje odnose u odrasloj dob, uključujući i partnerske, takođe objašnjava kako zdravi i nezdravi oblici ljubavi mogu nastati kao razumna prilagođavanja specifičnim društvenim okolnostima (Hazan i Shaver, 1987). Prema većini istraživača, privrženost je, u smislu razvoja, najstarija i najrazvijenija komponenta ljubavnih odnosa, ispred komponenti predanosti i seksualne privlačnosti (Brenan, Clark i Shaver, 1998, prema Stefanović Stanojević, 2004). Portret ljubavi koji nudi teorija vezanosti uključuje negativne, ali i pozitivne

emocije: *strah od intimnosti* (o kojoj govori Hatfield, 1984), *ljubomore* (npr. Hindi i Schwarz, 1985) i *emocionalne uspone i padove* (Tennov, 1979), kao i *brigu* (Rubin, 1973), *intimnost* (Sternberg, 1986) i *povjerenje* (Dion i Dion, 1985). Osim toga, pomaže da se objasni kako su usamljenost i ljubav povezani (Shaver i Rubenstein, 1980; Parkes i Weiss, 1983; Weiss, 1973, sve prema Hazan i Shaver, 1987).

5.1. Elementi kvaliteta partnerskog odnosa

Ostvarivanje kvalitetnog partnerskog odnosa utiče na cijelokupno blagostanje čovjeka. U prilog tome ide činjenica da određene studije pokazuju da kada dvoje ljudi uspostave intimni odnos, oni međusobno regulišu psihičko i emocionalno blagostanje, takođe njihova fizička blizina i dostupnost utiču na reakcije na stres (Levine, 2010). Sposobnost uspostavljanja i održavanja uspješnih intimnih veza jest vrlo važan prediktor pozitivnog mentalnog zdravlja i uspješne emocionalne prilagodbe za pojedinca (Berk, 2007, prema Sečen, 2018). Međutim, postavlja se pitanje šta određuje partnerski odnos kvalitetnim. Mnogi istraživači procjenjivali su odrednice uspješnog i kvalitetnog odnosa, ali ne postoji saglasnost niti univerzalni stav o tome šta neki odnos čini kvalitetnim.

Pojam **kvaliteta veze** se odnosi na to koliko je partner zadovoljan i sretan u svojoj vezi, koliko se partneri slažu i koliko je veza uspješna (Reynolds, Houlston i Coleman, 2014, prema Sečen, 2018). Povjerenje, uzajamno poštovanje i ljubav, odanost, iskrenost, sigurnost i dobra komunikacija samo su neka od obilježja koja čine određenu partnersku vezu kvalitetnom. Iz svake međusobne interakcije partneri prikupljaju informacije i uče o svojoj vezi. Teorija socijalnog učenja naglašava da nagradivanje i pozitivno ponašanje povećavaju kvalitet veze dok kažnjiva ponašanja smanjuju kvalitet odnosa. Kada par doživi neku nagradivanu interakciju, partneri uče da mogu da veruju jedni drugima, da je njihova komunikacija efikasna i da ih partner voli i poštuje, što povećava zadovoljstvo partnera u vezi, čineći buduće slične interakcije vjerovatnijim (Krznarić i Kamenov, 2016).

Komunikacija predstavlja temelj međuljudskih odnosa i preduslov je za oblikovanje uspješnih bliskih partnerskih odnosa. Iz perspektive privrženosti, na komunikaciju se može gledati kao na alat za poticanje intimnosti i povjerenja u vezi obzirom da kvalitetna komunikacija među partnerima dovodi do osjećaja razumijevanja i prihvatanja (Pietromonaco i sur., 2004, prema

Sečen, 2018). Na način kako partneri komuniciraju jedan s drugim nesumnjivo utiče i stil privrženosti. Osobe sa sigurnim stilom privrženosti znaju kako iskommunicirati vlastita očekivanja i učinkovito odgovoriti na partnerove potrebe bez pribjegavanja protestnom ponašanju (Levine, 2010). U interakciji adekvatno izražavaju svoja unutrašnja stanja i potrebe, skloni su nesporazume rješavati razgovorom i postizanjem kompromisa, što im omogućava da eventualne sukobe efikasnije rješavaju.

Parovi u vezu ulaze sa širokim spektrom **očekivanja** vezanim za odnos. Svaki od pratnera ima različite pretpostavke o tome koje karakteristike osoba treba imati u ulozi partnera. Te pretpostavke postaju model ponašanja u partnerskom odnosu, no također i model na osnovu kojeg osoba procjenjuje sebe, svog partnera i njihov odnos (Filipović, Vukosavljević-Gvozden i Opačić, 2014, prema Vučković, 2017). Obzirom da su očekivanja ugrađena u unutarnji model pojedinca oblikovan kroz rane interakcije s roditeljem, ona će se očitovati u bliskim odnosima, pa tako na primjer osobe sa odbacujućim stilom privrženosti zbog negativnih očekivanja prema drugima, izbjegavaju bliskost s drugim ljudima, njihove emocionalne veze su ili rijetke, bez očekivanja, ili česte ali plitke (Stefanović Stanojević, 2004). Osobe sa plašljivim stilom privrženosti su u velikoj mjeri zavisne od drugih, jer kroz odnos s drugima traže potvrdu vlastite vrijednosti, imaju negativna očekivanja od drugih, pa su sklone izbjegavanju bliskosti, što za posljedicu ima to da su njihovi emotivni odnosi rijetki i haotični i obično se svode na maštanje o partneru. Kod preokupiranih pojedinaca bliski odnosi su ispunjeni preuveličanim očekivanjima, suvišnom kontrolom, kao i pretjeranim pokušajima dokazivanja emocija. U partnersku vezu ulaze sa već izgrađenim očekivanjima, da je partner nedosljedan i da samo simbiotska veza obezbjeđuje potpunu ljubav, odnosno potpunu kontrolu (Stefanović Stanojević, 2004). Nasuprot tome, osobe sa sigurnim stilom privrženosti u svojim ljubavnim vezama su pažljiviji, više daju, ali i očekuju više pažnje od svog partnera (Kokorić i Gabrić, 2009). Njihova očekivanja od romantičnih veza bit će visoka, ali i dobro balansirana i realna (Einav, 2014, prema Vučković, 2017).

Ključan faktor za kvalitetnu partnersku vezu je **razina povjerenja** među partnerima. Kako se uvjerenja o sebi i drugima reflektuju na razinu povjerenja u partnerskim odnosima pokazuju različiti istraživački nalazi. Ljudi s različitim orijentacijama privrženosti imaju različita uvjerenja o toku romantične ljubavi, dostupnosti i pouzdanosti ljubavnih partnera i njihovoj sopstvenoj vrijednosti (Hazan i Shaver, 1987). Osobe sa sigurnom privrženošću, obzirom da su izgradile pozitivan model sebe i drugih, u bliske veze otvoreno i sa povjerenjem, te vjeruju svom partneru. Nasuprot tome, osobe sa nesigurnim stilom privrženosti iskazuju nepovjerenje prema

partneru, ne traže podršku u trenucima stresa ili je čak izbjegavaju. Pojedinci sa odbacujućim stilom privrženosti partneru ne veruju, zatvoreni su i distancirani (Stefanović Stanojević, 2004). Preokupirani pojedinci imaju disfunkcionala uvjerenja o sebi. Sebe vide kao bezvrijedne ličnosti koje nisu dostoje ljudi, što neminovno rađa osjećanje neadekvatnosti i nekompetentnosti. Izgrađena uvjerenja kod osoba sa nesigurnim stilovima privrženosti mogu biti dio ciklusa "začarani krug" u kojem iskustvo utiče na uvjerenja o sebi i drugima, čime se podržava njihov negativan stil privrženosti, koji je najčešće usvojen u ranim interakcijama sa roditeljem, a ta uvjerenja zauzvrat utiču na ponašanje i ishode odnosa (Wachtel, 1977, prema Hazan i Shaver, 1987).

Sve navedeno oblikuje cjelokupno **zadovoljstvo** partnerskom vezom koje predstavlja jedan od najistraživajijih konstrukata u području romantičnih odnosa. Zadovoljstvo se odnosi na stepen u kojem je pojedinac zadovoljan vezom u kojoj se nalazi i dobar je pokazatelj njezinog trajanja i uspješnosti (Anderson i Emmers-Sommer, 2006, prema Galić, 2019). Osobe sa sigurnim stilom privrženosti navode da su zadovoljnije svojim odnosima, kao i kvalitetom života (Kamenov i Jelić, 2005). Oni su sretniji/zadovoljniji svojim vezama od nesigurno privrženih ljudi, njihove veze obično duže traju, a u odnosima s partnerima iskazuju više povjerenja, predanosti i međuvisnosti (Kirkpatrick i Davis, 1994., prema Kokorić i Gabrić, 2009).

S obzirom na postojanje širokog spektra raznolikih skala, kao i mnoštva termina koji su korišteni da opišu šta različite skale mijere, za istraživače je težak posao donijeti odluku o odabiru konkretne mjere za procjenu kvalitete veze. Mnogi istraživači su razvili skale koje imaju za cilj mjerjenje različitih komponenti percipirane kvalitete odnosa. Na osnovu empirijske i teorijske literature, Fletcher, Simpson i Thomas (2000) su identificirali šest konstrukata za koje se tvrdi da predstavljaju različite komponente percipirane kvalitete odnosa, a za koje su razvijene široko korištene i standardizovane skale samoprocjene. Razvili su inventar komponenti percipirane kvalitete odnosa- *Perceived Relationship Quality Components (PRQC)* koji mjeri svaki od šest konstrukata: zadovoljstvo, predanost, intimnost, povjerenje, strast i ljubav. *Zadovoljstvo*- mjera u kojoj je pojedinac zadovoljan i sretan u svojoj vezi te koliko ga ta veza ispunjava, *Predanost* - mjera koliko je osoba predana i posvećena svojoj vezi, *Povjerenje* - u kojoj mjeri pojedinac vjeruje svom partneru, koliko može računati i osloniti se na njega, *Intimnost*- mjera u kojoj se osoba osjeća povezano i blisko sa svojim partnerom, *Strast*- mjera u kojoj pojedinac svoju vezu procjenjuje strastvenom i seksualno intenzivnom i *Ljubav*- mjera u kojoj pojedinac voli, obožava i gaji nježne osjećaje prema svom partneru.

Njihovo istraživanje je potvrdilo da percipirana kvaliteta veze nije jednodimenzionalni konstrukt koji upravlja individualnim evaluacijskim prosudbama duž jednostavne pozitivne – negativne dimenzije. Ljudi imaju tendenciju da budu relativno dosljedni u procjenama svojih partnera odnosno veza u različitim evaluacijskim domenima, takođe imaju tendenciju da svoje partnere/veze procjenju donekle različito u različitim domenama. Na način na koji su određene percipirane komponente kvaliteta veza povezane sa ukupnim percepcijama kvaliteta veza može uticati nekoliko faktora, među kojim se nalazi i stil privrženosti osobe (Bartholomew i Horowitz, 1991, prema Fletcher, Simpson i Thomas, 2000).

5.2. Istraživanja privrženosti u kontekstu partnerskih odnosa

Postojanje međugeneracijskog prijenosa načina rješavanja partnerskih sukoba, i rano iskustvo koje osoba nosi iz svoje primarne obitelji, posebno odnosa s roditeljem, ima važnu ulogu u oblikovanju kvalitete i obilježja partnerskog odnosa svake osobe u kasnijoj životnoj dobi (Kokorić, 2005). Ovu činjenicu potvrđuju nalazi istraživanja o međugeneracijskom prijenosu obrazaca partnerskog funkciranja i uloge primarne obitelji u oblikovanju kvalitete partnerskih odnosa, koje je izvršila Kokorić (prema Ajduković, 2007). U istraživanju je sudjelovalo 564 mladih studenata, oba spola, prosječne dobi 22 godine. Značajna varijabla u istraživanju je bio stil privrženosti mladih, mјeren „Upitnikom o stilovima privrženosti u partnerskim vezama“ (Brennan i sur., 1998). Rezultati istraživanja su pokazali da 71,3 % sudionika ima siguran stil privrženosti, a 28,7 % nesiguran stil privrženosti. Od toga se 16,4 % odnosi na zaokupljenu privrženost, 10,1 % na odbijajuću privrženost i 2,2 % na plašljivu privrženost. U istraživanju je promatrana povezanost između doživljaja roditeljskog prihvaćanja/odbijanja tijekom odrastanja i usvojenog stila privrženosti u partnerskim vezama u ranoj odrasloj dobi, te je utvrđeno da: 1) Muškarci sa sigurnom privrženošću su češće doživjeli iskazivanje topline, brige i ljubavi od očeva, a onda i majki. Imali su manje iskustava zanemarivanja i odbacivanja od majki i očeva. 2) Žene sa sigurnom privrženošću su doživjele značajno rjeđe zanemarivanje i odbacivanje i značajno češće iskazivanje topline i ljubavi od strane majke. Kod žena u oblikovanju sigurnog stila privrženosti ima nešto veći značaj doživljaj prihvaćanja majke nego od oca.

Nadalje, da je moguće predviđanja kvalitete romantičnog partnerskog odnosa na temelju obrazaca privrženosti u odrasloj dobi potvrđuje istraživanje Stefanović Stanojević (2004). U istraživanju je

sudjelovalo 180 mlađih odraslih iz Niša, a kao izvor podataka se koristio „Adult attachment Interview“ (Main, Kasidy i Kaplan, 1985, prema Stefanović Stanojević, 2004) i sljedeće skale procjena: 1) iskustvo u djetinjstvu (osjećaj voljenosti, osjećaj odbačenosti, izloženost pritisku zbog postignuća, zanemarivanje, zamjena uloga), 2) sadašnji stav prema roditeljskoj figuri (idealizacija, preokupacija ljutnjom, cinizam), 3) opći osjećaj sudionika prema djetinjstvu. Na temelju rezultata sudionici su kategorizirani u četiri stila privrženosti. Privrženost u partnerskom odnosu ispitana je pomoću „Experience of Close Relationship Scale“ (Brennan, Clark i Shaver, 1998, prema Stefanović Stanojević, 2004). Rezultatima istraživanja je potvrđeno da osoba koja je razvila određeni obrazac privrženosti u odnosu s roditeljima razvija isti obrazac privrženosti u odnosu s partnerom/partnericom. Za predviđanje odbacujućeg i preokupiranog tipa privrženosti je odnos s majkom važniji, a s ocem za predviđanje bojažljivog stila privrženosti. Kod onih sudionika kod kojih nije pronađena takva povezanost između stila privrženosti razvijenog u odnosu s roditeljima i stila privrženosti s partnerom/partnericom odstupanje od obrazaca privrženosti iz djetinjstva povezano je s izloženosti traumatskim događajima, te interakciji s partnericom/partnerom koji je razvio drugačiji stil privrženosti u djetinjstvu (prema Ajduković, 2007).

Jedna od bitnijih uloga u ostvarivanju kvalitetnog, podržavajućeg i ispunjavajućeg odnosa je sam izbor partnera. Iako partnera biramo po različitim osobnim kriterijima, kao i njegovim/njenim kvalitetama čini se da se taj izbor svodi i na jedan dio na koji ne utičemo toliko svjesno. Razlike koje se javljaju u ljubavnim vezama osoba sa sigurnim i nesigurnim stilovima privrženosti vidljiva je već u samom izboru ljubavnog partnera (Kokorić i Gabrić, 2009). Brojna istraživanja su se bavila pitanjem da li nas ljudi privlače na osnovu njihovog ili našeg stila privrženosti. Dvoje istraživača na polju privrženosti odraslih, Pietromonaco i Carnelley otkrile su da osobe izbjegavajući stila privrženosti preferiraju anksiozno privržene ljude, dok je studija koju je proveo Simpson pokazala da anksiozno privržene žene češće izlaze sa muškarcima izbjegavajući stila privrženosti. Pietromonaco i Carnelley vjeruju da se ovi stilovi privrženosti zapravo na neki način nadopunjaju, te da svaki od njih potvrđuje uvjerenja drugih o sebi i vezama (Levine, 2010). Dakle, ljudi obično odabiru biti u vezi s partnerima koji će svojim stilom privrženosti potvrditi njihova temeljna vjerovanja i očekivanja u vezi sebe i drugih (Kokorić i Gabrić, 2009).

Pružanje međusobne podrške i pažnje je važna okosnica partnerskih odnosa. Način na koji partneri dobijaju i daju podršku jedni drugima, kao i kvaliteta te podrške uveliko određuju i

kvalitetu samog partnerskog odnosa. Prema teoriji privrženosti partner predstavlja „sigurnu bazu“ iz koje osoba može istraživati svijet. Feeney, svojim istraživanjem ilustruje kako sigurna baza funkcioniše u odnosima odraslih. U jednoj od svojih studija, dr. Feeney je zamolila parove da razgovaraju jedni s drugim o svojim ličnim ciljevima. Kada su učesnici osjetili da njihove ciljeve podržava njihov partner, prijavili su povećanje samopoštovanja i povišeno raspoloženje nakon diskusije. Također su ocijenili većom vjerovatnoću postizanja svojih ciljeva nakon diskusije nego prije nje. Učesnici koji su smatrali da im je partner nametljiviji i/ili manje podržavajući, bili su manje otvoreni za diskusiju o svojim ciljevima, nisu samouvjereni ispitivali načine za postizanje tih ciljeva i skloni su degradiranju svojih ciljeva tokom diskusije (prema Levine, 2010). Kada su u stresu, sigurno privržene osobe više traže podršku od svojih partnera i jednak tako više je pružaju svojim partnerima kada su partneri u stresnoj situaciji (prema Kokorić i Gabrić, 2009). Nasuprot tome, ljudi s nesigurnim stilom u stresu ne traže podršku od svojih ljubavnih partnera ili je čak izbjegavaju. Osobe sa izbjegavajućim stilom privrženosti se distanciraju od socijalne podrške jer su u djetinjstvu usvojili takvo ponašanje, izbjegavaju bliskost i traženje podrške, što predstavlja odgovor na odbijanje ili zanemarivanje od strane skrbnika kad su trebali njegovu podršku (Jerković, 2005). Da izbjegnu suočavanje sa neugodnim emocijama koriste obrambenu strategiju kompulzivnog oslanjanja samo na sebe (Smojver-Ažić, 1999, prema Jerković, 2005).

Da je za kvalitetan partnerski odnos najpoželjniji siguran stil privrženosti potvrđuju mnoga istraživanja. Ljudi sa sigurnom privrženošću u ljubavnim odnosima u odrasloj dobi, zadovoljniji su svojim vezama od nesigurno privrženih ljudi, sigurno privržene osobe češće imaju pozitivne emocije te češće ulaze u podržavajuće veze s ljubavnim partnerima, pa i njihove partnerske veze bolje funkcioniraju (Kokorić i Gabrić, 2009). Ove istraživačke spoznaje potvrđuje istraživanje „Razlike u ljubavnim vezama studenata sa sigurnim i nesigurnim stilovima privrženosti“, koje su provele Kokorić i Gabrić (2009). Rezultatima istraživanja utvrđeno je da studenti sa sigurnim stilom privrženosti u odnosu na studente s izbjegavajućim i anksioznim stilovima privrženosti: u značajno većoj mjeri ostvaruju ljubavne veze, njihove veze u prosjeku duže traju, općenito su zadovoljniji svojim dosadašnjim iskustvima u ljubavnim vezama i općenito su zadovoljniji načinom rješavanja partnerskih sukoba u dosadašnjim vezama (Kokorić i Gabrić, 2009). Osim toga, nalazi ovog istraživanja potkrepljuju istraživačke spoznaje u ovom području koje naglašavaju da je jedan od važnih čimbenika koji u bitnome određuje kvalitetu partnerskih odnosa upravo stil privrženosti identificiran kod osoba u partnerskom odnosu (prema Kokorić i Gabrić, 2009).

II METODOLOŠKI OKVIR RADA

1. PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Partnerski odnosi predstavljaju važan dio ljudskog iskustva, a kvaliteta tih odnosa ključna je za emocionalno blagostanje i zadovoljstvo pojedinaca. Međutim, iako su partnerski odnosi ključni za emocionalno blagostanje i sreću ljudi, mnogi se suočavaju s izazovima u održavanju zdravih i zadovoljavajućih veza. Stil privrženosti koji se oblikuje tijekom djetinjstva može bitno uticati na način na koji pojedinac percipira, doživljava i održava partnerske odnose. Unatoč širokom spektru istraživanja na području partnerskih veza pitanje uloge stila privrženosti u oblikovanju kvalitete partnerskog odnosa ostaje nedovoljno istraženo. Stoga je problem ovog istraživanja usmjerен na razumijevanje kako je stil privrženosti pojedinca povezan sa kvalitetom partnerske veze. Osim toga, problem se usmjerava na razumijevanje specifične uloge različitih stilova privrženosti u odnosu na ključne elemente kvalitete partnerske veze: posvećenost, povjerenje, intimnost, strast, ljubav i zadovoljstvo. Razlike koje se pojavljuju na ovim dimenzijama s obzirom na stil privrženosti mogu doprinijeti boljem razumijevanju uloge koju ima privrženost u partnerskim odnosima.

Ovaj problem istraživanja ima veliku važnost jer će razumijevanje uloge stilova privrženosti u partnerskim odnosima pružiti smjernice za unapređenje kvalitete međuljudskih odnosa i emocionalnog blagostanja ljudi. Istraživanje je temeljeno na teorijskim modelima privrženosti, ali i na empirijskim istraživanjima koja su proučavala ovu temu, kako bi se dobila cjelovita slika o ulozi stilova privrženosti u partnerskim odnosima i kako bi se dobili praktični zaključci za parove, pružatelje savjetodavnih usluga i druge zainteresirane strane.

Dosadašnja istraživanja koja su se bavila ovom tematikom ukazuju na to da rana iskustva koje pojedinac stiče u odnosu sa roditeljima odnosno primarnim skrbnicima igraju važnu ulogu u oblikovanju kvalitete i obilježja partnerskog odnosa. Istraživanjima je potvrđena povezanost stila privrženosti koji je razvijen u djetinjstvu sa onim koji se javlja u partnerskom odnosu. Osim toga, rezultati određenih istraživanja koja su se provodila među bračnim parovima ukazuju na to da brakovi osoba sa nesigurnim stilovima privrženosti imaju više konflikata nego brakovi osoba sa

sigurnim stilom privrženosti. Neka istraživanja ukazuju i na postojanje većeg rizika za pojavu nasilja u partnerskom odnosu ukoliko je muški partner izbjegavajućeg stila privrženosti, a partnerica anksiozno-ambivalentnog stila. Podaci pokazuju da se osobe sa nesigurnim stilom privrženosti osjećaju nesigurno u svojim vezama, vjerovatno zato što u trenucima stresa ne traže podršku od svojih partnera. Što dovodi do toga da se stvara tzv. „začarani krug“ čime se podržava njihov nesiguran stil privrženosti, a koji je najčešće usvojen u ranim interakcijama s roditeljima. Za razliku od toga, osobe sa sigurnim stilom privrženosti su zadovoljnije svojim vezama, njihove veze duže traju i bolje funkcioniraju, imaju više povjerenja u svog partnera i otvoreni komuniciraju svoje potrebe. Što u konačnici dovodi do uspostavljanja kvalitetnijeg i uspješnijeg partnerskog odnosa. Na osnovu navedenih nalaza iz istraživanja može se zaključiti da stil privrženosti predstavlja važan čimbenik u oblikovanju kvalitetnog partnerskog odnosa. Obzirom da bliski partnerski odnosi predstavljaju formu u kojoj većina ljudi provodi život, njihova kvaliteta ima značajan uticaj na različite aspekte ljudskog života. Uspostavljanje i održavanje uspješnih veza predstavlja važan prediktor pozitivnog mentalnog zdravlja i ima uticaj na cijelokupno blagostanje čovjeka. Stoga je veoma bitno raditi na osvještavanju o značaju stilova privrženosti u životima pojedinaca i njihovo ulozi u oblikovanju ponašanja, očekivanja i cijelokupnog zadovoljstva, kako partnerskim odnosom, tako i životom generalno.

Buduća istraživanja bi se trebala više usmjeriti na longitudinalna promatranja stilova privrženosti osoba i stvaranje mehanizama koje bi imali edukativni i preventivni uticaj. Ranim identificiranjem stilova privrženosti može se raditi na osvještavanju o značaju stilova privrženosti za funkcioniranje pojedinca. Najprije je potrebno osvještavati i edukovati roditelje kako bi stekli znanja i vještine za adekvatno roditeljstvo. Time bi se stvorili poticajni uslovi za razvoj djece, što bi doprinijelo stvaranju sigurnog stila privrženosti kod većine djece. Osim toga, istraživanja trebaju biti usmjerena i na negativne aspekte različitih stilova privrženosti, izazove i rizike koji se javljaju kod osoba sa nesigurnim stilovima. U tom kontekstu je značajno raditi na osvještavanju odraslih osoba i parova o vlastitim obrascima privrženosti. Na taj način bi se mogli stvoriti mehanizmi za preovladavanje eventualnih izazova koji se javljaju u partnerskim odnosima. Također, istraživanja trebaju da budu usmjerena na promociju zdravih partnerskih odnosa i da pružaju smjernice za unaprjeđenje partnerskih veza.

2. PREDMET ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja ovog magistarskog rada je utvrđivanje povezanosti dimenzija kvalitete partnerskih odnosa i stilova privrženosti. Obzirom da su razlike koje se javljaju u kvaliteti partnerskih odnosa povezane sa stilom privrženosti pojedinca, predmetom istraživanja obuhvaćeno je utvrđivanje stila privrženosti osobe i dimenzija percipirane kvalitete partnerskog odnosa (zadovoljstvo, posvećenost, intimnost, povjerenje, strast i ljubav). Istraživanjem su ispitivane razlike u distribuciji stilova privrženosti s obzirom na spol, razlike koje se javljaju u trenutnom statusu veze i doživljaju budućnosti te veze, ukupnom broju i dugotrajnosti partnerskih veza, kao i preferenciji oblika partnerskih odnosa s obzirom na stil privrženosti. Kroz predmet istraživanja i njegove rezultate ispitana je uloga stila privrženosti u oblikovanju kvalitete partnerskog odnosa.

2.1. Kategorijalno – pojmovni sistem

Kroz teorijsko određenje predmeta istraživanja, definirani su centralni pojmovi iz naslova kojima se iskazuju bitna svojstva predmeta istraživanja.

- Pojam „privrženost“ - se najčešće definira kao trajna psihološka povezanost između dvije ili više osoba (Delaney, 1998, prema Ajduković, 2007). Berk (2015) privrženost definira kao snažnu emocionalnu povezanost koju imamo s posebnim ljudima u našim životima, koja nam pruža ugodu i radost kad smo s njima u interakciji, dok nas u trenucima stresa njihova blizina može utješiti“ (Berk, 2015, str. 425).
- Pojam „partnerski odnos“- je termin koji se odnosi na opisivanje partnerske ljubavi između muškarca i žene. Kako bi se opisala partnerska ljubav često se koriste kao sinonimi sljedeći pojmovi: partnerski odnos, romantični odnos, ljubavni odnos, intimni odnos, bliski odnos, bračni odnos i slično (Kokorić, 2005).
- Pojam „kvaliteta veze“- u načelu podrazumijeva koliko je pojedini partner zadovoljan i sretan svojom vezom, koliko se partneri slažu i koliko je veza uspješna (Reynolds, Houlston i Coleman, 2014, prema Sečen, 2018).

3. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Glavni cilj ovog istraživanja je utvrditi povezanost stilova privrženosti sa kvalitetom partnerskih odnosa.

3.1. Naučni ciljevi

Naučni ciljevi ovog istraživanja odnose se na potrebu da se naučnim putem ispita i utvrdi povezanost stilova privrženosti s kvalitetom partnerskih odnosa. Istraživanje je imalo za cilj da odgovori na pitanje u kojoj mjeri su stilovi privrženosti povezani sa bitnim elementima kvalitete partnerskih odnosa kao što su zadovoljstvo, posvećenost, intimnost, povjerenje, strast i ljubav. Osim toga, istraživanjem je obuhvaćeno ispitivanje razlika u ukupnom broju partnerskih veza, dugotrajnosti partnerskih veza, preferenciji oblika partnerskog odnosa i doživljaja budućnosti partnerske veze, s obzirom na stil privrženosti. Stoga, naučni ciljevi u ovom istraživanju se svode na naučnu deskripciju i klasifikaciju, a rezultati istraživanja mogu doprinijeti proširenju dosadašnjih naučnih spoznaja na ovu temu.

3.2. Društveni ciljevi

Društveni ciljevi istraživanja u kontekstu uloge stila privrženosti u kvaliteti partnerskih odnosa usmjereni su na pružanje doprinosa teorijskom znanju, kao i pružanje praktičnih implikacija za stručnjake (terapeute, savjetnike, psihologe, socijalne radnike..) i parove koji su u potrazi za unapređenjem svojih partnerskih veza. Istraživanje može pružiti teorijske uvide o specifičnim mehanizmima putem kojih stilovi privrženosti oblikuju partnerske odnose, kao i bolje razumijevanje interakcije između stilova privrženosti i kvalitete partnerskih odnosa. Razumijevanjem stilova privrženosti se omogućava saznanje o tome kakvu ulogu imaju različiti stilovi privrženosti u ostvarivanju komunikacije, rješavanju sukoba, podršci i zajedničkim ciljevima unutar partnerskog odnosa, kao i njihovom značaju u ostvarivanju međusobne

interakcije partnera i cjelokupne dinamike partnerske veze. Istraživanje može pružiti smjernice za razvoj različitih terapijskih pristupa i intervencija koje će biti usmjerene na unapređenje partnerskih veza. Identifikacija stilova privrženosti može omogućiti terapeutima da prilagode terapiju i pruže ciljane strategije za parove s različitim stilovima privrženosti. Osim toga, može imati ulogu u podizanju svijesti parova o značaju koji ima stil privrženosti u partnerskim odnosima. To može pomoći boljem razumijevanju sebe i partnera, razvijanju zdravih obrazaca privrženosti i poboljšanju kvaliteta veze. U edukativnom i preventivnom smislu, može pružiti neke temelje u području partnerskih odnosa. Razumijevanje uloge stila privrženosti može pomoći parovima da razviju svjesnost o vlastitim obrascima privrženosti i nauče kako prevladati eventualne izazove. Istraživanje može doprinijeti promociji zdravih partnerskih odnosa i poslužiti kao osnova za razvoj programa i inicijativa koje će biti usmjerene na razumijevanje i podršku zdravim partnerskim vezama u zajednici.

Kroz postizanje ovih društvenih ciljeva, istraživanje će doprinijeti boljem razumijevanju uloge stila privrženosti u kvaliteti partnerskih odnosa te pružiti smjernice za unapređenje partnerskih veza putem teorijskih i praktičnih implikacija.

3.3. Zadaci istraživanja

1. Ispitati postoje li razlike u distribuciji stilova privrženosti s obzirom na spol
2. Ispitati povezanost stilova privrženosti (siguran, zaokupljeni, plašljivi i odbijajući) sa kvalitetom partnerskih odnosa (na dimenzijama zadovoljstva, posvećenosti, intimnosti, povjerenja, strasti i ljubavi)
3. Ispitati postoje li razlike u ukupnom broju partnerskih veza ispitanika, preferenciji oblika partnerskog odnosa i trajanju partnerskih veza s obzirom na stil privrženosti
4. Ispitati postoje li razlike u trenutačnom statusu veze i doživljaju budućnosti partnerske veze s obzirom na stil privrženosti

4. SISTEM HIPOTEZA

Sukladno postavljenim istraživačkim zadacima postavljene su sljedeće hipoteze:

4.1. Generalna hipoteza

Očekuje se da postoji razlika u kvaliteti partnerskih odnosa s obzirom na stil privrženosti.

4.2. Posebne hipoteze

1. Ne očekuje se značajna razlika u distribuciji stilova privrženosti s obzirom na spol
2. Pretpostavlja se da će osobe sa sigurnim stilom privrženosti iskazivati veće rezultate na dimenzijama zadovoljstva, posvećenosti, strasti, intimnosti, povjerenja i ljubavi od osoba sa nesigurnim stilovima.
3. Sigurno privržene osobe će imati manji broj ljubavnih partnera i preferirati će stabilnije i dugotrajnije veze, dok će nesigurno privržene osobe preferirati kraće veze, s većim brojem partnera
4. Osobe sa sigurnim stilom privrženosti će u većoj mjeri ostvarivati partnerske veze i imati optimističniji stav glede budućnosti partnerske veze

4.3. Sistem varijabli

U ovom istraživanju nezavisna varijabla je stil privrženosti. Kvaliteta partnerske veze (dimenzije zadovoljstva, posvećenosti, strasti, intimnosti, povjerenja i ljubavi), ukupan broj partnerskih veza, dužina trajanja partnerske veze, doživljaj budućnosti partnerske veze i preferencija oblika partnerskog odnosa predstavljaju zavisne varijable. Iz ovoga proizilazi da vrsta stila privrženosti ima ulogu u oblikovanju kvaliteta partnerske veze, da se razlikuje ukupan broj partnerskih veza s

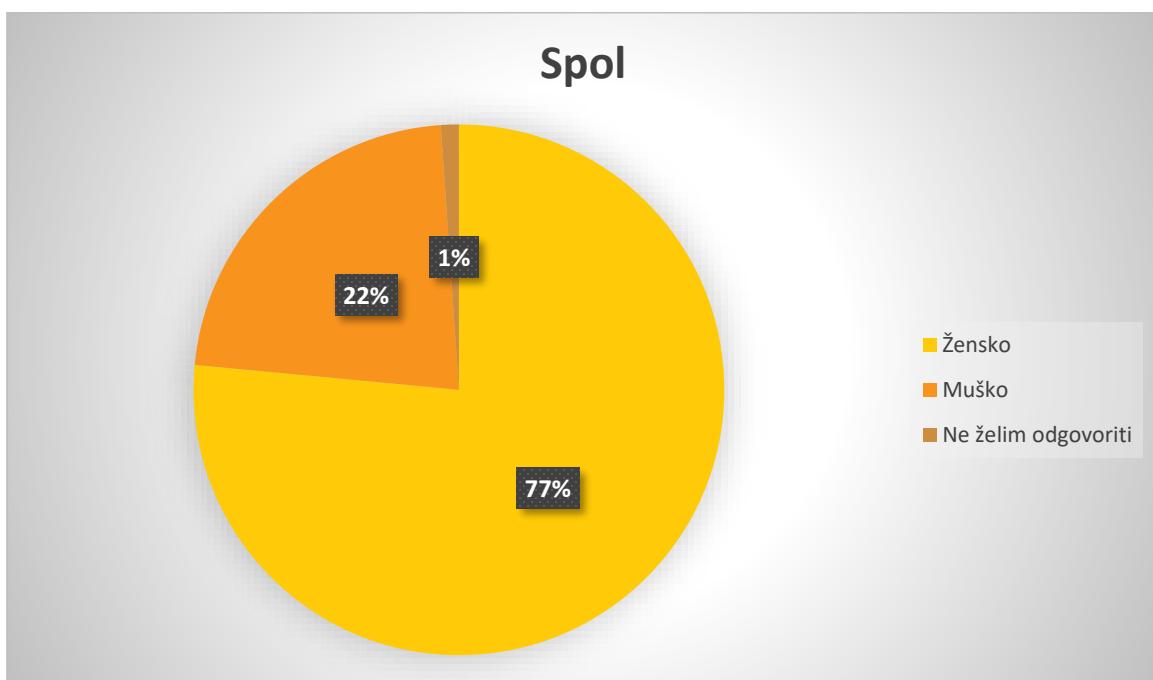
obzirom na stil privrženosti, kao i da se javljaju razlike u preferenciji oblika partnerskog odnosa, dužini trajanja i doživljaja budućnosti partnerskog odnosa, s obzirom na stil privrženosti.

4.4. Indikatori

Indikatori služe provjeri postojećih hipoteza, s tim u vezi izvori su nastali prema saznanjima postojeće relevantne literature i dokumentacije, na osnovu rezultata prethodnih istraživanja, analizom rezultata ovog istraživanja i na osnovu teorijski izvedenih zaključaka.

5. UZORAK ISTRAŽIVANJA I SUDIONICI ISTRAŽIVANJA

Uzorak istraživanja obuhvata studente (svih godina) različitih fakulteta Univerziteta u Sarajevu, od kojih su većina studenti Fakulteta političkih nauka i Filozofskog fakulteta. Uzorak uključuje osim studenata, i druge odrasle osobe koje su dobrovoljno učestvovali u istraživanju.

Grafikon br.1 - Spol ispitanika anketnog upitnika

U istraživanju je učestvovalo ukupno 183 ispitanika. Na osnovu prikazanog grafikona može se uočiti disproporcija u uzorku kada je u pitanju spol. Od ukupnog broja ispitanika, 141 ispitanik ili 77% su osobe ženskog spola, dok je 41 ispitanik ili 22% su osobe muškog spola i 2 ispitanika odnosno 1 % onih koji nisu željeli dati odgovor na ovo pitanje. Jedan od mogućih razloga koji objašnjava ovakvu disproporciju je taj što je anketni upitnik prosljeđivan online putem na platformama društvenih mreža, na kojima ženske osobu u većoj mjeri pristupaju popunjavanju upitnika. Drugi potencijalni razlog je što većina ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju su studenti društvenih smjerova koje pohađaju u većoj mjeri ženske osobe.

Kada je u pitanju dob ispitanika, uzorak istraživanja čine ispitanici od 19 do 46 godina, od kojih najviše pripada dobnoj skupini od 20 – 27 godina ($N = 146$) ispitanika. Uzorak istraživanja nismo ograničili na osnovu dobi, obzirom da nas je za potrebe istraživanja zanimalo da pored ispitivanja uloge stila privrženosti u oblikovanju kvalitete partnerskih odnosa mladih, istražimo istu i kod odraslih osoba.

Nadalje, ispitinici su grupirani u stilove privrženosti. Od ukupnog broja ispitanika siguran stil privrženosti ima ($N = 119$), odnosno 65 % ispitanika, zaokupljeni stil ima ($N = 18$), odnosno 9,8% ispitanika, plašljivi stil ima ($N = 17$), odnosno 9,3 % ispitanika i odbijajući stil ($N = 29$) odnosno (15,8 %). U uzorku se može uočiti nesrazmjer u broju ispitanika kada je u pitanju stil privrženosti. Razlog tome je što se radi o obilježju (stil privrženosti) koje nije moguće predvidjeti prije samog istraživanja.

6. MJERNI INSTRUMENTI

Za potrebe ovog istraživanja proveden je online anketni upitnik (Google obrazac) koji je objavljen na društvenu mrežu „Facebook“ i proslijeđen unutar studentskih grupa različitih fakulteta.

U istraživanju je korišten upitnik koji se sastojao od tri dijela. Uvodna pitanja su se odnosila na sociodemografske podatke sudionika (spol, dob, naziv fakulteta- ukoliko je ispitanik student, godina studija i trenutno zaposlenje) i podatke o partnerskim vezama ispitanika. Zanimalo nas je koji je njihov trenutačni status kada je u pitanju partnerska veza, gdje su trebali izabrati jednu od pet ponuđenih kategorija (1- Nemam vezu, 2- Ne volim ulaziti u veze, 3- U vezi bez obaveza, 4- U vezi i 5- U braku). Nadalje, zanimalo nas je kakav oblik partnerskih odnosa preferiraju gdje su također trebali izabrati jednu od ponuđenih kategorija (1- Avanture za jednu noć, 2- Kratke veze (od nekoliko dana do nekoliko mjeseci), 3- Ozbiljne veze (od nekoliko mjeseci na dalje), 4- Ne zanima me nikakav oblik partnerskih veza). Zanimalo nas je kakav je doživljaj sudionika o budućnosti trenutne partnerske veze. U skladu s tim, na pitanje mogu li zamisliti budućnost sa svojim partnerom, trebali su izabrati jednu od ponuđenih kategorija (1- Uopće ne, 2- Ne, 3- Možda, 4- Da, 5- U potpunosti da). Iduća pitanja su se odnosila na ukupan broj dosadašnjih ljubavnih veza i trajanje (u mjesecima) najduže ljubavne veze, gdje je sudionicima ponuđeno da samostalno unesu vrijednosti na za to predviđeno mjesto.

U drugom dijelu upitnika ispitivan je stil privrženosti sudionika. Korišten mjerni instrument za ispitivanje stila privrženosti je *Inventar iskustava u bliskim vezama* (Brennan, Bartholomew i Shaver, 1998), skala samoprocjene od 36 čestica na osnovu koje je moguće dobiti rezultat ispitanika na dimenzijama anksioznosti i izbjegavanja. Anksioznost se odnosi na strah od odbijanja ili napuštanja, dok se izbjegavanje odnosi na doživljaj neugode zbog bliskosti i ovisnosti o drugima. Kombinacijom rezultata na obje dimenzije se može dobiti tip privrženosti. Za potrebe ovog istraživanja korištena je njegova kraća modificirana verzija (Kamenov i Jelić, 2003), koja se sastoji od 18 čestica. Skraćeni instrument zadržao je gotovo sve karakteristike originalnog instrumenta sa postojeća dva faktora: anksioznost i izbjegavanje, na koje je raspoređeno po 9 odgovarajućih čestica (Kamenov i Jelić, 2003). Stil privrženosti ispitanika se određuje na temelju rezultata na obje dimenzije. Za svaku česticu ispitanici daju procjene na skali

od 7 stepeni (od 1 – uopće se ne slažem do 7- potpuno se slažem). Rezultat ispitanika se određuje zbrajanjem procjena za odgovarajuće čestice svake pojedine skale uz prethodno rekodiranje tri čestice. Za potrebe istraživanja je zbog jednostavnijeg i jasnijeg prikaza u online anketi umjesto sedmostepene Likertove skale korištena petostepena skala, stoga su ispitanici davali procjene na skali (od 1- Ne slažem se, do 5- Slažem se).

Tablica 1. Prikaz formiranja tipa privrženosti na temelju rezultata sudionika na skali anksioznosti i izbjegavanja

	Anksioznost	Izbjegavanje
Sigurna privrženost	< 36	< 36
Zaokupljena privrženost	≥ 36	< 36
Plašljiva privrženost	≥ 36	≥ 36
Odbijajuća privrženost	< 36	≥ 36

U *Tablici 1.* prikazan je način formiranja tipa privrženosti na temelju rezultata sudionika na skali anksiznosti i izbjegavanja s medijanom koji iznosi 36, a koji su do bile autorice skraćenog inventara (Kamenov i Jelić, 2003). Obzirom da je za potrebe ovog istraživanja korištena petostepena skala umjesto sedmostepene, izračunati medijan iznosi 27. Stoga će npr. rezultati za sigurnu privrženost biti (anksiznost < 27, izbjegavanje < 27).

Treći dio upitnika se odnosio na ispitivanje procjene kvaliteta partnerske veze sudionika. U tu svrhu korišten je upitnik percipirane komponente kvaliteta veze (*Perceived Relationship Quality Components*; Fletcher, Simpson i Thomas, 2000). Upitnik se sastoji od ukupno 18 čestica, od kojih po tri čestice mjere šest komponenti percipirane kvalitete veze: zadovoljstvo, posvećenost, intimnost, povjerenje, strast i ljubav. Svaka komponenta kvaliteta odnosa ocjenjuje se na osnovu tri pitanja. Rezultat za svaku pojedinačnu komponentu dobiven je zbrajanjem rezultata na tri čestice koje mjere tu komponentu. Veći rezultat označava kvalitetnije percipiranu datu komponentu ljubavne veze u odnosu na manji rezultat. Zadatak ispitanika je procjeniti kvalitetu svoje trenutne partnerske veze na Likertovoj sedmostepenoj skali (u rasponu od 1 - Uopće ne, do 7 – U potpunosti da).

7. NAČIN – POSTUPAK ISTRAŽIVANJA

Istraživanje na temu: „Uloga stila privrženosti u kvaliteti partnerskih odnosa“ je određeno kao teorijsko – empirijsko. Teorijski dio obuhvata prethodna saznanja verifikovana naučnim dokumentima i literaturom, dok je empirijski dio zaokupljen terenskim istraživanjem koje omogućava sveobuhvatno pružanje rezultata na bazi empirijskih istraživanja.

Naučni pristup istraživanju je integralno – sintetički, jer se posebno ne favorizuje nijedan teorijsko metodološki pravac.

- Obzirom da se radi o teorijsko-empirijskom istraživanju, primjenjuju se osnovne analitičko – sintetičke metode, s posebnim naglaskom na analizu.
- Od opštenaučnih metoda, primjenjuje se statistička metoda. Razlog primjene ove metode je taj što se ona realizuje i primjenjuje kroz izradu istraživačkih instrumenata i obradu podataka iz dobivenih rezultata istraživanja.
- Hipotetičko-deduktivna metoda je primjenjena iz razloga što su za proučavanje ovog problema potrebna već potvrđena društvena iskustva u različitom vremenu. Ova metoda se koristi u raznim društvenim iskustvima, u raznom vremenu i od raznih subjekata. Dakle, da bi se što vjerodostojnije i na što relevantniji način prikazala uloga stila privrženosti u kvaliteti partnerskih odnosa, uzeta su u obzir prethodno vršena istraživanja i iskustva ispitanika.
- Iz reda metoda pribavljanja podataka, primjenjuje se metoda analize sadržaja dokumenata i metoda ispitivanja.
- Metoda analize sadržaja dokumenata- analizom je obuhvaćena dostupna i relevantna literature, knjige, različiti dokumenti, stručni časopisi, dostupna i relevantna istraživanja, službe i internet stranice koje sadržavaju potrebne i relevantne informacije za ovu temu.
- Metoda ispitivanja- u okviru metode ispitivanja primjenjuje se tehnika anketnog upitnika. Anketni upitnik obuhvata sociodemografske podatke sudionika, podatke o partnerskoj vezi (trenutačni status veze, preferencija oblika partnerskih odnosa, doživljaj budućnosti partnerske veze, ukupan broj dosadašnjih veza, trajanje najduže veze), upitnik stila privrženosti i upitnik percipirane kvalitete veze. Sve navedene informacije dobivene su putem online anketnog upitnika.

8. NAUČNA I DRUŠVENA OPRAVDANOST ISTRAŽIVANJA

Provedeno istraživanje je naučno opravdano iz razloga što na ovu temu nije vršen veliki broj istraživanja, posebno na području Bosne i Hercegovine. Prema tome, naučna opravdanost istraživanja se ogleda u davanju doprinosa i upotpunjavanju fonda naučnog saznanja o ulozi stila privrženosti u kvaliteti partnerskih odnosa. Istraživanje na ovu temu može poslužiti kao smjernica za buduća naučna istraživanja i doprinijeti upotpunjavanju podataka relevantnih za nauku. Naučna opravdanost ovog istraživanja se nalazi i u rezultatima prethodnih istraživanja koja pokazuju da stil privrženosti ima ulogu u oblikovanju kvalitete partnerskih odnosa.

Društvena opravdanost se procjenjuje na osnovu vjerovatnog aktuelnog i potencijalnog doprinosa odigravanjem i rezultatima istraživanja u rješavanju društvenog problema. Provedeno istraživanje je društveno opravdano jer obezbjeđuje rezultate koji mogu poslužiti kao osnova za neke konkretnе akcije u cilju poboljšanja međuljudskih odnosa. U tom smislu može poslužiti kao smjernica za različite preventivne i edukativne programe, promociju zdravih partnerskih odnosa i sl. Istraživanje ovog tipa može biti korisno za stručnjake različitih profesija (psihologe, pedagoge, socijalne radnike) i sve one koji se bave savjetodavnim radom, kao i za parove koji se suočavaju sa eventualnim izazovim u partnerskom odnosu.

9. VREMENSKO I PROSTORNO ODREĐENJE ISTRAŽIVANJA

- Vremensko određenje istraživanja: Istraživanje je provedeno od mjeseca januara 2023. godine, do mjeseca juna 2023. godine i odnosi se na akademsku 2022./ 2023. godinu.
- Prostorno određenje istraživanja: Istraživanje je realizovano sa studentima različitih fakulteta Univerziteta u Sarajevu putem studentskih grupa oformljenih na društvenoj platformi Facebook, od kojih je najveći broj studenata Fakulteta političkih nauka i Filozofskog fakulteta. Anketni upitnik je proslijeđen i drugim sudionicima online putem, koji su dobrovoljno pristali na ovakav vid pristupanja anketi.

III REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Za potrebe istraživanja, kako bismo odgovorili na postavljene hipoteze, korišten je program za obradu podataka *IBM SPSS Statistics 20*. Rezultati online anketnog upitnika i njihova detaljna razmatranja biće prikazana kroz grafikone i tabele.

3.1. Razlike u distribuciji stilova privrženosti s obzirom na spol

Kako bismo utvrdili postoje li razlike u distribuciji stilova privrženosti s obzirom na spol, sudionici su prvo bitno bili grupirani u jedan od četiri tipa privrženosti, potom je urađena krostatulacija kako bi se stekao uvid u raspodjelu sudionika u pojedini stil privrženosti na osnovu spola.

Tablica 2. Raspodjela sudionika u pojedini stil privrženosti na osnovu spola

	Spol	Vrsta stila privrženosti				Total
		Sigurni stil	Zaokupljeni stil	Plašljivi stil	Odbijajući stil	
Spol	Muški	28	6	4	3	41
	Ženski	90	12	12	26	140
	Ne želim odgovoriti	1	0	1	0	2
	Total	119	18	17	29	183

Na osnovu *Tablice 2.* vidljivo je kako je najviše ispitanika sigurno privrženo ($N = 119$), od kojih je najviše njih ženskog spola ($N = 90$), dok je ($N = 28$) muškog spola i ($N = 1$) ispitanik koji nije želio dati odgovor na pitanje o spolu, zatim odbijajućih ($N = 29$), od kojih ($N = 26$) je ženskog spola i ($N = 3$) muškog spola, zaokupljenih ($N = 18$), od kojih je ženskog spola ($N = 12$) i muškog spola ($N = 6$), dok je najmanje ispitanika sa plašljivim stilom privrženosti ($N = 17$), od kojih je ženskog spola ($N = 12$), muškog spola ($N = 4$) i ($N = 1$) ispitanik koji nije želio dati odgovor na pitanje o spolu. Kao što je vidljivo iz *Tablice 2.* broj sudionika nije u potpunosti uravnotežen jer se radi o obilježju (stil privrženosti) koje nije moguće predvidjeti prije samog istraživanja, također javlja se i disproporcija u uzorku na osnovu spola.

Daljom analizom htjeli smo utvrditi postoji li statistički značajna razlika u distribuciji stilova privrženosti na osnovu spola, pomoću jednosmjerne ANOVA-e. Na osnovu *Tablice 3.* vidljivo je da je test pokazao da ne postoji statistički značajna razlika u distribuciji stilova između muškaraca i žena F ($F = 1.147$; $df = 3$; $p > 0.05$)

Tablica 3. Razlike u distribuciji stilova privrženosti s obzirom na spol

	SS	df	M	F	p
Između grupa	.654	3	.218	1.147	.332
Unutar grupa	34.034	179	.190		
Total	34.689	182			

SS- Suma kvadrata, df- Stupnjevi slobode, MS- Prosječni kvadrat, F- omjer, omjer varijanci, p- statistička značajnost

3.2. Povezanost stilova privrženosti sa kvalitetom partnerskih odnosa

Kako bismo odgovorili na drugi istraživački zadatak i utvrdili na koji način su stilovi privrženosti (siguran, zaokupljeni, plašljivi i odbijajući) povezani sa kvalitetom partnerskih odnosa (na dimenzijama zadovoljstva, posvećenosti, intimnosti, povjerenja, strasti i ljubavi), za svakog ispitanika je izračunat stil privrženosti i rezultati za svaku od dimenzija. Obzirom da je naznačeno ispitanicima da na ovaj dio upitnika odgovaraju ukoliko su u partnerskoj vezi, prilikom obrade podataka izostavili smo ispitanike koji su odgovarali na ovaj dio upitnika, a trenutno nisu bili u partnerskoj vezi. Dakle, rezultate za dimenzije kvaliteta partnerskog odnosa smo izračunavali za one ispitanike koji su na pitanje o trenutačnom statusu odgovorili da su u vezi bez obaveza, u vezi ili u braku. Provedene su pojedinačne jednosmjerne ANOVe za stil privrženosti (nezavisna varijabla) i svaku od zavisnih varijabli (dimenzije percipirane kvalitete veze), kako bismo utvrdili da li postoje statistički značajne razlike između grupa. Potom su urađene post- hoc analize Scheffe testom kako bismo utvrdili gdje se tačno javljaju razlike.

Tablica 4. Povezanost stilova privrženosti sa dimenzijom zadovoljstva

	SS	df	MS	F	p
Između grupa	110.650	3	36.885	4.271	.007
Unutar grupa	975.824	113	8.636		
Total	1086.479	116			

SS- Suma kvadrata, df- Stupnjevi slobode, MS- Prosječni kvadrat, F- omjer, omjer varijanci, p- statistička značajnost

Na osnovu *Tablice 4.* vidljivo je da je provedenom jednosmjernom ANOVA-om dobiven značajan univarijantni F ($F = 4.271$; $df = 3$; $p < 0.01$) što nam daje informacije da razlike između stilova privrženosti na dimenziji zadovoljstva općenito postoje. Na osnovu toga možemo zaključiti da je stil privrženosti povezan sa zadovoljstvom u partnerskom odnosu. Provedena post- hoc analiza Scheffe testom pokazala je da su nađene razlike na dimenziji zadovoljstva značajne kod usporedbe sigurnog i zaokupljenog stila privrženosti ($p < .05$). Analiza deskriptivnih podataka upućuje na zaključak da osobe sa sigurnim stilom privrženosti u prosjeku ostvaruju najveće zadovoljstvo partnerskim odnosom ($M = 19,28$), dok je kod osoba zaokupljenog stila privrženosti ono najmanje ($M = 16,11$).

Tablica 5. Povezanost stilova privrženosti sa dimenzijom posvećenosti

	SS	df	MS	F	p
Između grupa	126.700	3	42.233	5.783	.001
Unutar grupa	825.215	113	7.303		
Total	951.915	116			

SS- Suma kvadrata, df- Stupnjevi slobode, MS- Prosječni kvadrat, F- omjer, omjer varijanci, p- statistička značajnost

Na osnovu *Tablice 5.* vidljivo je da je provedenom jednosmjernom ANOVA-om dobiven značajan univarijantni F ($F = 5.783$; $df = 3$; $p < 0.01$), što nam daje informacije da razlike između stilova privrženosti na dimenziji posvećenosti općenito postoje. Na osnovu navedenog možemo zaključiti da je stil privrženosti povezan sa posvećenosti u partnerskom odnosu. Provedena post-hoc analiza Scheffe testom pokazala je da su nađene razlike statistički značajne kod usporedbe sigurnog i plašljivog stila ($p < .05$). Analiza deskriptivnih podataka upućuje na zaključak da su

osobe sa sigurnim stilom najposvećenije partnerskom odnosu ($M = 19,75$), dok najmanju posvećenost iskazuju osobe sa plašljivim stilom ($M = 16,78$).

Tablica 6. Povezanost stilova privrženosti sa dimenzijom intimnosti

	SS	df	MS	F	p
Između grupa	166.491	3	55.497	6.132	.001
Unutar grupa	1022.739	113	9.051		
Total	1189.231	116			

SS- Suma kvadrata, df- Stupnjevi slobode, MS- Prosječni kvadrat, F- omjer, omjer varijanci, p- statistička značajnost

Na osnovu *Tablice 6.* vidljivo je da je provedenom jednosmjernom ANOVA-om dobiven značajan univarijantni F ($F = 6.132$; $df = 3$; $p < 0.01$) što nam daje informacije da razlike između stilova privrženosti na dimenziji intimnosti općenito postoje. Dobiveni rezultati upućuju na zaključak da je stil privrženosti povezan sa intimnosti u partnerskom odnosu. Provedena post- hoc analiza Scheffe testom pokazala je da su nađene razlike statistički značajne kod usporedbe sigurnog i plašljivog stila ($p < .05$). Analiza deskriptivnih podataka upućuje na zaključak da osobe sigurnog stila privrženosti u prosjeku ostvaruju najveće rezultate na dimenziji intimnosti ($M = 20,11$), dok najmanje iskazuju osobe plašljivog stila ($M = 16,33$).

Tablica 7. Povezanost stilova privrženosti sa dimenzijom povjerenja

	SS	df	MS	F	p
Između grupa	99.218	3	33.073	3.146	.028
Unutar grupa	1188.081	113	10.514		
Total	1287.299	116			

SS- Suma kvadrata, df- Stupnjevi slobode, MS- Prosječni kvadrat, F- omjer, omjer varijanci, p- statistička značajnost

Na osnovu *Tablice 7.* vidljivo je da je provedenom jednosmjernom ANOVA-om dobiven značajan univarijantni F ($F = 7.524$; $df = 3$; $p < 0.05$) što nam daje informacije da razlike između stilova privrženosti na dimenziji povjerenja općenito postoje. Dobiveni rezultati upućuju na zaključak da je stil privrženosti povezan sa povjerenjem u partnerskom odnosu. Međutim, provedena post- hoc

analiza Scheffe testom je pokazala da razlike u usporedbi stilova privrženosti na dimenziji povjerenja nisu statistički značajne.

Tablica 8. Povezanost stilova privrženosti sa dimenzijom strasti

	SS	df	MS	F	p
Između grupa	194.046	3	64.682	7.524	.000
Unutar grupa	971.407	113	8.597		
Total	1165.453	116			

SS- Suma kvadrata, df- Stupnjevi slobode, MS- Prosječni kvadrat, F- omjer, omjer varijanci, p- statistička značajnost

Na osnovu *Tablice 8.* vidljivo je da je provedenom jednosmjernom ANOVA-om dobiven značajan univarijantni F ($F = 7.524$; $df = 3$; $p < 0.01$) što nam daje informacije da razlike između stilova privrženosti na dimenziji strasti općenito postoje. Rezultati upućuju na zaključak da je stil privrženosti povezan sa dimenzijom strasti u partnerskom odnosu. Provedena post- hoc analiza Scheffe testom pokazala je da su nađene razlike statistički značajne kod usporedbe sigurnog i plašljivog stila ($p < .05$). Analizom deskriptivnih podataka možemo zaključiti da osobe sa sigurnim stilom privrženosti ostvaruju najveće rezultate na dimenziji strasti ($M = 19,72$), dok najmanje ostvaruju osobe sa plašljivim stilom ($M = 15,56$).

Tablica 9. Povezanost stilova privrženosti sa dimenzijom ljubavi

	SS	df	MS	F	p
Između grupa	147.230	3	49.077	3.815	.012
Unutar grupa	1453.659	113	12.864		
Total	1600.889	116			

SS- Suma kvadrata, df- Stupnjevi slobode, MS- Prosječni kvadrat, F- omjer, omjer varijanci, p- statistička značajnost

Na osnovu *Tablice 9.* vidljivo je da je provedenom jednosmjernom ANOVA-om dobiven značajan univarijantni F ($F = 3.815$; $df = 3$; $p < 0.05$) što nam daje informacije da razlike između stilova privrženosti na dimenziji ljubavi općenito postoje. Dobiveni rezultati upućuju na zaključak da je stil privrženosti povezan sa dimenzijom ljubavi u partnerskom odnosu. Međutim, provedena post-

hoc analiza Scheffe testom pokazala je da u usporedbi stilova privrženosti na dimenziji ljubavi nema statistički značajnih razlika.

3.3. Razlike u ukupnom broju partnerskih veza, preferenciji oblika partnerskog odnosa i trajanju najduže partnerske veze s obzirom na stil privrženosti.

Kako bismo odgovorili na treći istraživački zadatak i ispitali postoje li razlike u ukupnom broju partnerskih veza, preferenciji oblika partnerskog odnosa i trajanja najduže partnerske veze s obzirom na stil privrženosti, prvo bitno smo ovaj zadatak podijelili na 3 podzadatka za koja smo pojedinačno radili analize.

Za ispitivanje razlike u ukupnom broju partnerskih veza s obzirom na stil privrženosti urađen je hi-kvadrat test za nezavisnu varijablu (stil privrženosti) i zavisnu varijablu (ukupan broj partnerskih veza). Na osnovu *Tablice 10.* vidljivo je da je test pokazao da nema statistički značajne razlike u usporedbi ukupnog broja veza ispitanika sa različitim stilovima privrženosti ($p=.789$). Ovakav rezultat upućuje na zaključak da razlike koje se javljaju u ukupnom broju partnerskih veza ispitanika nisu povezane sa stilom privrženosti.

Tablica 10. Povezanost stilova privrženosti sa ukupnim brojem partnerskih veza ispitanika

	N	χ^2	df	<i>p</i>
Sigurni stil	118	31.741	39	.789
Zaokupljeni stil	18			
Vrsta stila privrženosti	Plašljivi stil	17		
	Odbijajući stil	29		
Total	182			

Kako bismo ispitali postoje li razlike u preferenciji oblika partnerskog odnosa s obzirom na stil privrženosti, urađena je jednosmjerna ANOVA nezavisne varijable (stil privrženosti) i zavisne varijable (preferencija oblika partnerskog odnosa). Kako bi se odredilo kakav oblik partnerskih odnosa ispitanici preferiraju, u anketnom upitniku su trebali da odaberu jednu od ponuđenih kategorija (1- Avanture za jednu noć, 2- Kratke veze (od nekoliko dana do nekoliko mjeseci), 3- Ozbiljne veze (od nekoliko mjeseci na dalje), 4- Ne zanima me nikakav oblik partnerskih odnosa). Na osnovu *Tablice 11.* vidljivo je da je test pokazao da ne postoji statistički značajna

razlika F ($F = .177$; $df = 3$; $p > 0.05$) u preferenciji oblika partnerske veze s obzirom na stil privrženosti. Ovakvi rezultati upućuju na zaključak da stil privrženosti nije povezan sa preferencijom oblika partnerskog odnosa.

Tablica 11. Povezanost stilova privrženosti sa preferencijom oblika partnerskog odnosa

	SS	df	M	F	p
Između grupa	.073	3	.024	.177	.912
Unutar grupa	24.790	179	.138		
Total	24.863	182			

SS- Suma kvadrata, df- Stupnjevi slobode, MS- Prosječni kvadrat, F- omjer, omjer varijanci, p- statistička značajnost

Nadalje, kako bismo ispitali postoje li razlike u trajanju najduže partnerske veze ispitanika s obzirom na stil privrženosti urađen je hi- kvadrat test nezavisne varijable (stil privrženosti) i zavisne varijable (trajanje najduže partnerske veze). Test je pokazao da nema statistički značajne razlike u usporedbi trajanja najduže partnerske veze ispitanika različitih stilova privrženosti ($p=.406$). Ovakvi rezultati upućuju na zaključak da dužina trajanja partnerskih veza nije povezana sa stilom privrženosti.

Tablica 12. Povezanost stilova privrženosti sa trajanjem partnerske veze

Vrsta stila privrženosti		N	χ^2	df	p
		Sigurni stil	196.023	192	.406
	Zaokupljeni stil	18			
	Plašljivi stil	17			
	Odbijajući stil	29			
	Total	183			

3.4. Razlike u trenutačnom statusu veze i doživljaju budućnosti partnerske veze s obzirom na stil privrženosti

Da bismo odgovorili na četvrti istraživački zadatak i ispitali postoje li razlike u trenutačnom statusu veze i doživljaju budućnosti partnerske veze s obzirom na stil privrženosti, urađene su dvije pojedinačne analize. Za ispitivanje razlika u trenutačnom statusu veze s obzirom na stil privrženosti urađena je jednosmjerna ANOVA za nezavisnu varijablu (stil privrženosti) i zavisnu varijablu (trenutačni status veze).

Tablica 13. Razlike u trenutačnom statusu veze s obzirom na stil privrženosti

	SS	df	M	F	p
Između grupa	28.221	3	9.407	4.160	.007
Unutar grupa	404.806	179	2.261		
Total	433.027	182			

SS- Suma kvadrata, df- Stupnjevi slobode, MS- Prosječni kvadrat, F- omjer, omjer varijanci, p- statistička značajnost

Na osnovu *Tablice 13.* vidljivo je da je provedenom jednosmjernom ANOVA-om dobiven značajan univarijantni F ($F = 4.160$; $df = 3$; $p < 0.01$), što nam daje informacije da postoje statistički značajne razlike u trenutačnom statusu veze s obzirom na stil privrženosti. Provedena post- hoc analiza Scheffe testom pokazala je da su nađene razlike statistički značajne kod usporedbe sigurnog i odbijajućeg stila ($p < .05$). Analizom deskriptivnih podataka možemo zaključiti da osobe sa sigurnim stilom u najvećoj mjeri ostvaruju partnerske veze ($M = 3,39$), za razliku od osoba sa odbijajućim stilom ($M = 2,48$). Najveći broj ispitanika koji ne voli ulaziti u veze pripada odbijajućem stilu, što se može objasniti karakteristikama ovog stila kao što je izbjegavanje bliskosti.

Za ispitivanje razlika u doživljaju budućnosti partnerske veze s obzirom na stil privrženosti, urađen je hi- kvadrat test nezavisne varijable (stil privrženosti) i zavisne varijable (doživljaj budućnosti partnerske veze).

Tablica 14. Razlike u doživljaju budućnosti partnerske veze s obzirom na stil privrženosti

Vrsta stila privrženosti	N	χ^2	df	p
Sigurni stil	87	34.692	12	.001
Zaokupljeni stil	7			
Plašljivi stil	9			
Odbijajući stil	14			
Total	117			

Na osnovu Tablice 14. vidljivo je da je test pokazao da postoji statistički značajna razlika u doživljaju budućnosti partnerske veze s obzirom na stil privrženosti ($p < 0.01$). Ovakav rezultat upućuje na zaključak da su razlike u doživljaju budućnosti partnerske veze povezane sa stilom privrženosti. Analizom deskriptivnih podataka utvrđeno je da je najviše ispitanika koji su na pitanje "Ukoliko ste trenutno u vezi, možete li zamisliti budućnost sa svojim partnerom ?" odgovorilo sa „da“ ili „u potpunosti da“ sigurnog stila privrženosti ($N = 82$) i zaokupljenog stila ($N = 7$). Dok najviše neodlučnih ispitanika koji su na ovo pitanje odgovorili sa „možda“ pripada plašljivom stilu ($N = 4$) i odbijajućem stilu ($N = 3$). Ovakvi rezultati su sukladni prirodi svakog od stilova privrženosti.

IV RASPRAVA

Na temelju provedenog istraživanja i proučavanja šire literature, kao i dosadašnjih istraživanja na temu uloge stila privrženosti u kvaliteti partnerskih odnosa, došlo se do sljedećih saznanja.

Obzirom da se stil privrženosti pojavljuje kao jedan od faktora koji ima značajnu ulogu u oblikovanju kvalitete partnerskih odnosa, i kao takav ostaje nedovoljno istražan, fokus ovog istraživanja je usmjeren na ispitivanje njegove uloge u oblikovanju kvalitete partnerskih odnosa. Najprije nas je zanimalo postoje li razlike u distribuciji stilova privrženosti s obzirom na spol, što predstavlja ujedno prvi korak i zadatak samog istraživanja. Analizom dobivenih rezultata koji pokazuju da nema statistički značajnih razlika u distribuciji stilova privrženosti s obzirom na spol, potvrđena je *I. Posebna hipoteza* koja glasi: „Ne očekuje se značajna razlika u distribuciji stilova privrženosti s obzirom na spol“.

Ovakvi rezultati podudarni su sa nalazima dosadašnjih istraživanja, u kojima također nije pronađena razlika u distribuciji stilova privrženosti. Jedno takvo istraživanje je „Razlike u ljubavnim vezama studenata sa sigurnim i nesigurnim stilovima privrženosti“, koje su provele Kokorić i Gabrić (2009), isti nalazi su dobiveni i kod Hazan i Shaver (1987).

U okviru drugog istraživačkog zadatka ispitivali smo povezanost stilova privrženosti (siguran, zaokupljeni i plašljivi) sa kvalitetom partnerskih odnosa (na dimenzijama zadovoljstva, posvećenosti, intimnosti, povjerenja, strasti i ljubavi) kako bi utvrdili da li postoje eventualne razlike u kvaliteti partnerskih odnosa na svakoj od dimenzija s obzirom na stil privrženosti.. S tim u vezi formirana je *II. Posebna hipoteza* koja glasi: „Prepostavlja se da će osobe sa sigurnim stilom privrženosti iskazivati veće rezultate na dimenzijama zadovoljstva, posvećenosti, strasti, intimnosti, povjerenja i ljubavi od osoba sa nesigurnim stilovima“. Postavljena hipoteza je samo djelimično potvrđena, obzirom da su osobe sa sigurnim stilom privrženosti u najvećoj mjeri iskazivale najveće rezultate na dimenzijama zadovoljstva, posvećenosti, intimnosti i strasti, dok na dimenzijama povjerenja i ljubavi nisu dobivene statistički značajne razlike između stilova. Osobe sa sigurnim stilom privrženosti u svojim partnerskim odnosima iskazuju veće povjerenje, dok nasuprot tome, kako navodi Stanojević Stefanović (2004), pojedinci sa odbacujućim stilom privrženosti partneru ne veruju, zatvoreni su i distancirani, te bi bilo očekivano da su se pojavile značajne razlike kod usporedbe ova dva stila. Kada je u pitanju dimenzija ljubavi, kako navodi

Bogdanović (2018) rezultati dobiveni istraživanjem Feeney i Noller (1990) pokazuju kako su osobe odbijajućeg stila privrženosti bile vrlo nisko na skali romantične ljubavi. Što upućuje na to da bi i na dimenziji ljubavi bilo očekivano da se javi značajna razlika kod usporedbe sigurnog i odbijajućeg stila. Takve razlike nisu dobivene u ovom istraživanju što bi se moglo objasniti činjenicom da se radi o velikom nesrazmjeru u broju ispitanika po obilježju stila privrženosti. Vjerovatno bi se te razlike pokazale da se radilo na prigodnjem uzorku.

Kada je u pitanju zadovoljstvo partnerskim odnosom, analiza dobivenih podataka ukazuje na to da osobe sa sigurnim stilom privrženosti u prosjeku ostvaruju najveće rezultate na dimenziji zadovoljstva, dok najmanje rezultate ostvaruju osobe zaokupljenog stila privrženosti. Ovakvi rezultati su donekle i očekivani i mogli bi se objasniti karakteristikama svakog od stilova privrženosti. Poznato je da osobe sa sigurnim stilom privrženosti češće ulaze u podržavajuće veze, općenito češće iskazuju pozitivne emocije, otvoreni komuniciraju svoje potrebe i zadovoljnije su svojim vezama. Takve nalaze potvrđuju mnoga dosadašnja istraživanja koja su ispitivala ulogu stila privrženosti u zadovoljstvu partnerskim odnosom, u kojima se navodi da osobe sa sigurnim stilom privrženosti iskazuju veće zadovoljstvo od osoba sa nesigurnim stilovima privrženosti. Jedno od takvih istraživanja je ono koje su provele Kokorić i Gabrić (2009), koje su također dobole nalaze da u prosjeku najveće zadovoljstvo u ljubavnim vezama ostvaruju osobe sa sigurnim stilom privrženost.

Interesantno je da najmanje rezultate na dimenziji zadovoljstva partnerskim odnosom ostvaruju osobe zaokupljenog stila privrženosti. Međutim, to bi se moglo objasniti činjenicom da osobe sa zaokupljenim stilom privrženosti karakteriše strah da budu napušteni, stoga postoji mogućnost da pristaju održavati partnerski odnos u kojem nisu zadovoljni.

Kada je u pitanju dimenzija posvećenosti partnerskom odnosu, analiza dobivenih podataka ukazuje na to da su osobe sa sigurnim stilom privrženosti najposvećenije partnerskom odnosu, dok najmanju posvećenost iskazuju osobe sa plašljivim stilom. Ovakvi rezultati su očekivani obzirom da se i u dosadašnjim istraživanjima navodi da osobe sa sigurnim stilom privrženosti u odnosu s partnerima iskazuju više povjerenja, predanosti i međuvisnosti (Kirkpatrick i Davis, 1994, prema Kokorić i Gabrić, 2009). Za osobe sa plašljivim stilom karakteristično je da imaju negativno viđenje sebe i negativno viđenje drugih. Oni strahuju od drugih zbog negativnih očekivanja, sklone su izbjegavanju bliskosti da bi izbjegle bol zbog potencijalnog gubitka i odbacivanja, što nerijetko dovodi do toga da su njihove veze rijetke i haotične (Stefanović

Stanojević, 2011). Rezultat svega navedenog bi mogao biti da se osobe sa plašljivim stilom u konačnici manje posvećuju svojim partnerskim vezama. Čime bi se mogli objasniti dobiveni rezultati.

Kada je u pitanju dimenzija intimnosti u partnerskom odnosu, analiza dobivenih podataka ukazuje na to da osobe sa sigurnim stilom privrženosti u najvećoj mjeri ostvaruju najviše rezultate na ovoj dimenziji, dok najmanje rezultate imaju osobe plašljivog stila. Kao i na prethodnim dimenzijama i za ovu su dobiveni očekivani rezultati. Za osobe sa plašljivim stilom privrženosti karakteristično je da posjeduju strah od intimnosti, stoga je logično da ostvaruju najmanje rezultate na ovoj dimenziji.

Kada je u pitanju dimenzija strasti analiza dobivenih podataka ukazuje na to da osobe sa sigurnim stilom privrženosti u najvećoj mjeri iskazuju najveće rezultate, dok osobe sa plašljivim stilom ostvaruju najmanje rezultate na ovoj dimenziji.

U okviru trećeg istraživačkog zadatka ispitivane su razlike za određene aspekte partnerskog odnosa kao što su ukupan broj partnerskih veza, preferencija oblika partnerskog odnosa (avanture za jednu noć, kratke veze, ozbiljne veze i nezainteresovanost za bilo kakav oblik partnerskih odnosa) i dužina trajanja najduže partnerske veze s obzirom na stil privrženosti. Suprotno od očekivanog nisu dobivene statistički značajne razlike u ukupnom broju partnerskih veza, preferenciji oblika partnerskog odnosa, kao ni u trajanju najduže ljubavne veze kod usporedbe sva četiri stila privrženosti. S tim u vezi formirana *III. Posebna hipoteza* koja glasi: „Sigurno privržene osobe će imati manji broj ljubavnih partnera i preferirati će stabilnije i dugotrajnije veze, dok će nesigurno privržene osobe preferirati kraće veze s većim brojem partnera“, nije potvrđena.

Dobiveni rezultati nisu u skladu sa dosadašnjim istraživačkim nalazima. Nalazima dobivenim u istraživanju koje su radili Hazan i Shaver (1987) je potvrđeno da su veze osoba sa sigurnim stilom privrženosti imale tendenciju da traju duže (u prosjeku 10,02 godine) za razliku od osoba sa nesigurnim stilovima.

U sklopu četvrtog istraživačkog zadatka ispitivali smo postoje li razlike u trenutačnom statusu i doživljaju budućnosti partnerske veze s obzirom na stil privrženosti. U skladu s tim postavljena je *IV. Posebna hipoteza* koja glasi: „Osobe sa sigurnim stilom privrženosti će u većoj mjeri ostvarivati partnerske veze i imati optimističniji stav glede budućnosti partnerske veze“. Analiza dobivenih podataka ukazuje na to da je najveći broj osoba koje su trenutno u vezi ili u braku

sigurnog stila privrženosti, dok je najveći broj ispitanika koji ne voli ulaziti u veze odbijajućeg stila privrženosti, što je i očekivano na osnovu karakteristika oba stila. Osobe sigurnog stila privrženosti otvoreno i s povjerenjem ulaze u partnerske odnose, općenito se osjećaju ugodno u bliskim odnosima i lako se zbližavaju s partnerom, stoga je logično da u najvećoj mjeri ostvaruju partnerske odnose. Za odbijajući stil privrženosti je karakteristično odbijanje intimnosti i tendencija da budu neovisni (prema Ajduković, 2007), pa je i očekivano da najveći broj ispitanika koji ne voli ulaziti u veze pripada ovom stilu.

U ispitivanju doživljaja budućnosti partnerske veze, najviše ispitanika koji su se izjasnili da mogu zamisliti budućnost sa svojim trenutnim partnerom je sigurnog i zaokupljenog stila privrženosti. Dok najviše neodlučnih ispitanika koji su na pitanje "Ukoliko ste trenutno u vezi, možete li zamisliti budućnost sa svojim partnerom?" odgovorili sa „možda“ pripada plašljivom i odbijajućem stilu. Ovakvi rezultati su sukladni prirodi svakog od stilova privrženosti. Obzirom da se osobe sigurnog stila privrženosti osjećaju ugodno u bliskim odnosima i općenito iskazuju veće zadovoljstvo vezom očekivano je da u najvećoj mjeri mogu zamisliti budućnost sa svojim trenutnim partnerom. Očekivano je i za pojedince sa zaokupljenim stilom privrženosti da u većoj mjeri mogu zamisliti budućnost sa partnerom obzirom na njihovu karakteristiku zaokupljenosti i ovisnosti u intimnim odnosima, kao i strahom da budu napušteni. Poznato je da se osobe sa plašljivim stilom privrženosti boje da će biti povrijeđeni ako dopuste da im se neko previše približi i imaju strah od intimnosti, dok osobe sa odbijajućim stilom imaju tendenciju da budu neovisni i odbijaju intimnost, stoga ne čudi što najviše ispitanika koji su neodlučni po pitanju budućnosti s trenutnim partnerom pripada ova dva stila.

Obzirom da rezultati pokazuju da je najveći broj osoba sa sigurnim stilom privrženosti koji ostvaruju veze, i da u najvećoj mjeri mogu zamisliti budućnost sa svojim trenutnim partnerom, možemo reći da je postavljena hipoteza potvrđena.

Stilovi privrženosti predstavljaju jedan od načina na koji ljudi percipiraju svoje partnerske odnose i kako im emocionalno pristupaju. Različiti stilovi privrženosti mogu imati različite uloge u oblikovanju dimenzija kvaliteta partnerske veze, uključujući intimnost, strast, ljubav, povjerenje i zadovoljstvo.

Plašljivi stil karakterizira nedostatak povjerenja u sebe i druge, što za posljedicu ima teškoće u stvaranju intimnih i bliskih odnosa. Ovo može imati ulogu u razvoju svih dimenzija kvalitete veze, posebno intimnosti i povjerenja. Osobe sa plašljivim stilom mogu imati poteškoće u

izgradnji emocionalne bliskosti i razmjeni osjećaja s partnerom, pa je i logično da su njihove veze manje strastvene, što može smanjiti i zadovoljstvo u vezi. Njihove vlastite nesigurnosti dovode do toga da su čak i u trenutnoj vezi nesigurni po pitanju budućnosti sa partnerom. Što se može negativno odraziti na dugotrajnost, stabilnost i kvalitet takve veze.

Odbijajući stil privrženosti karakterizira nespremnost da se uključe u emotivne odnose, što neminovno ima ulogu u razvoju svih dimnezija kvalitete veze. Osobe sa odbijajućim stilom mogu imati teškoće u ostvarivanju intimnosti i određivanju granica koje bi im omogućile da zapravo testiraju sposobnost partnera da se poveže s njima. Zbog njihove težnje da budu neovisni, ne začuđuje činjenica da ne vole ulaziti u veze, a većina onih koji trenutno ostvaruje veze ne može da zamisli budućnost sa svojim partnerom, vjerovatno iz razloga što više cijene svoju neovisnost, nego što su zapravo spremni biti posvećeni trenutnoj vezi. Ovakve karakteristike osoba sa odbijajućim stilom privrženosti mogu predstavljati otežavajući faktor za njihove partnere u nastojanjima da se povežu s njima. U konačnici sve navedeno može imati negativne posljedice u ostvarivanju kvalitetnog partnerskog odnosa.

Osobe zaokupljenog stila privrženosti mogu teško održavati intimnost u odnosima ili razviti povjerenje i posvećenost dugoročno, što može dovesti do nezadovoljstva u vezi. Pojedinci sa ovim stilom privrženosti imaju strah od toga da budu napušteni, zaokupljeni su svojim odnosima, te je moguće da zbog toga teže započinjanju novih veza čim se stara veza prekine ili održavanju veza kojima nisu zadovoljni. Ovakvi navodi mogu biti potkrijepljeni rezultatima istraživanja, obzirom da je dobiveno da osobe ovog stila iskazuju najmanje zadovoljstvo trenutnom vezom, a opet veliki broj ispitanika ovog stila ima optimističan stav glede budućnosti partnerske veze. Što može biti objašnjeno njihovom zaokupljeniču odnosom, možda čak i nerealnom slikom o partnerskoj vezi, koja proizilazi iz njihove preokupiranosti i straha od napuštanja. S druge strane, moguće je da kada je u pitanju stav o budućnosti veze, u ovakvim rezultatima i faktor sredine ima određenu ulogu, obzirom da su na našim prostorima još uvijek zastupljena neka tradicionalna načela i vrijednosti. U nekim sredinama još uvijek razvod braka ili raskid dugogodišnje veze predstavlja određeni vid sramote, što može predstavljati dodatni pritisak i izazov, pored vlastitih karakteristika i nesigurnosti, za izlaz iz neodgovarajućih i nezadovoljavajućih partnerskih odnosa. Održavanje takvih odnosa neminovno ima za posljedicu nezadovoljstvo vezom, iz čega proizilaze i lična nezadovoljstva, a što se u konačnici očituje u svakodnevnom funkcionisanju pojedinca.

Siguran stil privrženosti karakterizira sposobnost emocionalne bliskosti i razmjena osjećaja s partnerom. Ovo može pozitivno utjecati na razvoj svih dimenzija kvalitete veze, jer su sigurni ljudi sposobni uživati u intimnosti, strasti, ljubavi, posvećenosti i povjerenju u svojim vezama. Osim toga, mogu održavati svoju vezu kroz različite napore u posvećenosti i komunikaciji, zbog čega su njihove veze ispunjene zadovoljstvom. Njihove pozitivne karakteristike čine ovaj stil najpoželjnijim za izgradnju ispunjenog, podržavajućeg i kvalitetnog partnerskog odnosa.

U zaključku, stilovi privrženosti imaju ulogu u različitim dimenzijama kvalitete veze. Određene karakteristike i vlastite nesigurnosti osoba sa nesigurnim stilovima mogu imati negativne posljedice na svaku od bitnih dimenzije kvalitete veze. Bez obzira na činjenicu da je siguran stil najpoželjniji za kvalitetnu partnersku vezu, nameće se potreba za stvaranjem mehanizama koji bi omogućile osobama sa nesigurnim stilovima preovladavanje izazova u izgradnji zadovoljavajućeg partnerskog odnosa. Osjećavanjem vlastitog stila, mogu se osvestiti ponašanja koja predstavljaju barijeru u oblikovanju kvalitetnog partnerskog odnosa. Stoga, njihovo razumijevanje može pomoći u poboljšanju kvaliteta veza i stvaranju boljih odnosa između partnera.

V ZAKLJUČAK

Privrženost i stil privrženosti su pojmovi koji se ne nalaze često u svakodnevnoj upotrebi. Tokom provedenog istraživanja došlo se do spoznaje da se velika većina sudionika prvi put susreće se ovim pojmovima, što upućuje na zaključak da se malo zna o samim pojmovima i njihovim značenjima, kao i o uticaju koji imaju u svakodnevnom životu.

Takve spoznaje nam ukazuju da je neophodno i dalje vršiti istraživanja, te upotpunjavati dosadašnja istraživanja na temu stilova privrženosti i uloge koju imaju u oblikovanju bliskih odnosa.

Budući da se privrženost razvija u najranijem djetinjstvu kroz prve interakcije sa primarnim skrbnicima odnosno roditeljima, na osnovu kojih se formira i sam stil privrženosti, možemo zaključiti da te prvobitne interakcije imaju veoma značajnu ulogu u oblikovanju kvalitete bliskih odnosa osobe kroz cijeli život. Na osnovu njih osoba gradi sliku o sebi i o drugima, ima viđenje sebe kao osobe vrijedne ili nevrijedne tuđe ljubavi i pažnje, razvija stil privrženosti koji ima ulogu u oblikovanju drugih bliskih odnosa. Jednom formiran stil privrženosti postaje pečat koji osoba nosi čitav život. Međutim, postavlja se pitanje koliko smo zapravo svjesni uticaja koji ima u svakodnevnom životu, koliko ponašanja za koje ponekad nemamo objašnjenje, a dijelom su naše ličnosti, prozilazi upravo iz formiranog stila privrženosti.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost stilova privrženosti sa kvalitetom partnerskih odnosa i njegovu ulogu u samom oblikovanju kvalitete partnerskog odnosa. Na osnovu izučavane literaturе i dosadašnjih istraživanja provedenih na ovu temu, prepostavili smo da će različiti stilovi privrženosti oblikovati različita iskustva u partnerskim vezama. Dobiveni rezultati ukazuju na to da kada je u pitanju kvalitet partnerskih odnosa i njegove istraživane komponente javljaju se razlike u odnosu na stil privrženosti.

Na osnovu rezultata mogu se izvući sljedeći zaključci:

1. Osobe sa sigurnim stilom privrženosti u najvećoj mjeri ostvaruju partnerske veze i imaju optimističniji stav glede budućnosti partnerske veze, u odnosu na osobe sa nesigurnim stilovima privrženosti

2. Sigurno privrženi pojedinci iskazuju veće zadovoljstvo partnerskim odnosom, posvećeniji su svojim vezama i njihove veze su intimnije i strastvenije
3. Pojedinci sa zaokupljenim stilom privrženosti iskazuju najmanje zadovoljstvo partnerskim odnosom. Zbog njihovih karakteristika zaokupljenosti partnerskim odnosom i ovisnosti o drugima, može se pretpostaviti da se zadržavaju u partnerskim vezama u kojima nisu zadovoljni.
4. Osobe sa plašljivim stilom iskazuju najmanju posvećenost partnerskom odnosu i imaju najmanje rezultate na dimenzijama strasti i intimnosti. Zbog negativnog viđenja sebe i drugih, straha od intimnosti koje ih karakteriše, sumnjičavosti i nepovjerenja u odnosima, očekivano je da su manje posvećeni svojim vezama, da su njihove veze manje intimne i strastvene.

Ovakvi nalazi upućuju na generalni zaključak da stil privrženosti predstavlja bitan faktor koji u značajnoj mjeri ima ulogu u oblikovanju kvalitete partnerskog odnosa. Također, podržavaju činjenicu, a koja se navodi i u dosadašnjim istraživanjima, da je za uspješan i kvalitetan partnerski odnos najpoželjniji siguran stil privrženosti. Osobe sa sigurnim stilom privrženosti imaju kvalitetnije partnerske odnose i njihove veze bolje funkcioniraju. Dok nasuprot tome, vlastite nesigurnosti koje posjeduju osobe sa nesigurnim stilovima privrženosti se očituju i na kvaliteti njihovih partnerskih odnosa.

Istraživanja na ovu temu bi trebala biti smjernice i poticaj pomažućim djelatnostima u radu sa bračnim i izvanbračnim partnerima. Bolje razumijevanje o tome kako različiti stili privrženosti utiču na različite segmente partnerskog odnosa, kao što su komunikacija, povjerenje, rješavanje sukoba i sl. može doprinijeti razvoju savjetodavnih i terapijskih pristupa koji će biti usmjereni na poboljšanje partnerskih veza. S tim u vezi, značajno je raditi na ispitivanju osobnog stila privrženosti, osvještavanju ranih skustava iz djetinjstva koja su uticala na formiranje trenutnog stila, podizanju svijesti o značaju stilova i ulozi koji imaju u oblikovanju kvalitete partnerskih odnosa, a sve kako bi se stvorio poticaj za razvijanje zdravih obrazaca privrženosti i ponašanja, i radilo na pozitivnim promjenama u kvaliteti partnerskih odnosa.

VI POPIS LITERATURE

- 1) Ainsworth M. D. S., Blehar M. C., Waters E., and Wall N. S. (2015). Patterns of attachment, A Psychological Study of the Strange Situation: Psychology Press, New York.
- 2) Ainsworth M.D. (1985). Attachments across the life span. Bull N Y Acad Med.;61(9):792-812
- 3) Ajduković M., Kregar Orešković K., Laklija M. (2007). Teorija privrženosti i savremeni socijalni rad: Ljetopis socijalnog rada, 14 (1), 59-91 str.
- 4) Berk, L. E. (2015). Dječja razvojna psihologija. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- 5) Bogdanović, M. (2018). Odnos stilova roditeljstva, stilova privrženosti i broja partnerskih veza. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu.
- 6) Bowlby, J. (1988). A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development. New York: Basic Books.
- 7) Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: Vol. 1. Attachment (2nd ed.). Basic Books.
- 8) Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. Developmental Psychology, 28(5), 759–775.
- 9) Čorak, L. (2021). Privrženost – razlika između sigurno i nesigurno privržene djece. Završni rad. Zagreb: Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
- 10) Daraboš, D. (2020). Efekti stilova privrženosti na zadovoljstvo vezom: dijadna analiza. Diplomski rad, Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
- 11) Fletcher, G. J. O. ,Simpson J. A. i Thomas G. (2000). The Measurement of Perceived Relationship Quality Components: A Confirmatory Factor Analytic Approach. Personality and Social Psychology Bulletin.
- 12) Fraley, R. C., i Davis, K. E. (2019). Attachment formation and transfer in young adulthood. Journal of Personality and Social Psychology, 76(5), 677-693.
- 13) Galić, I. (2019). Odnos potrebe za dramatiziranjem, privrženosti partneru i zadovoljstva vezom. Diplomski rad, Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku.
- 14) Hazan C. i Shaver P. (1987). Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process.Journal of Personality and Social Psychology, 52, (3), 511-524.
- 15) Jerković, V. (2005). Privrženost i psihološka prilagodba studenata. Diplomski rad, Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

- 16) Kamenov, Ž. i Jelić, M. (2003). Validacija instrumenta za mjerjenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: Modifikacija Brennanova Inventara iskustva u bliskim vezama. *Suvremena psihologija*, 6 (1) 73-91.
- 17) Kamenov, Ž. i Jelić, M. (2005). Stability of attachment styles across students' romantic relationships, friendships and family relations. *Review of Psychology*, 12 (2), 115-123.
- 18) Klarin, M. (2006). Razvoj djece u socijalnom kontekstu. Jastrebarsko: Slap.
- 19) Kokorić B.S. i Gabrić M. (2009). Razlike u ljubavnim vezama studenata sa sigurnim i nesigurnim stilovima privrženosti; *Ljetopis socijalnog rada*, 16 (3), 551-572 str.
- 20) Krznarić, T. i Kamenov, Ž. (2016). Atribucija partnerovog ponašanja u intimnoj vezi i kvaliteta veze. *Socijalna psihijatrija*, 44 (4), 283-290.
- 21) Levine, A. i Heller, R. (2010). *Attached The New Science of Adult Attachment and How It Can Help you Find and Keep Love*, Penguin Group, New York.
- 22) Marušić, I., Kamenov, Ž. i Jelić, M. (2006). Personality and attachment to romantic partners. *Review of Psychology*, 13 (1), 9-18.
- 23) Mikulincer, M. i Shaver, P. R. (2016). *Attachment in Adulthood: Structure, Dynamics, and Change*. New York: Guilford Press.
- 24) Sanković, K. (2005) Ispitivanje razlika u percepciji roditeljskog prihvaćanja i odbijanja kod studenata različite privrženosti u ljubavnim vezama. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- 25) Smith, E. E., Nolen-Hoeksema, S. Frederickson B. L., Loftus G.R., Bem D. J., Maren S. (2007). *Uvod u psihologiju*, Naklada Slap.
- 26) Stefanović Stanojević, T. (2002). Bliske partnerske veze. *Psihologija*, 35 (1-2), 3-23.
- 27) Stefanović Stanojević, T. (2004) Adult Attachment and Prediction of Close Relationships,: *Philosophy, Sociology and Psychology Vol. 3, (1)*, 67 – 81.
- 28) Stefanović Stanojević, T. Z. (2011). Afektivna vezanost, razvoj, modaliteti i procena. Filozofski fakultet u Nišu, Ćirila i Metodija 2.
- 29) Sečen Y. (2018). Uloga implicitnih teorija o ljubavnim vezama i strategija održavanja odnosa u percipiranoj kvaliteti ljubavne veze kod žena i muškaraca na prelasku u odraslu dob. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu.
- 30) Škrbac, I. (2012). Razvoj privrženosti. Završni rad, Osijek, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.

- 31) Tadinac, Kamenov, Jelić i Hromatko (2007). Što ljubavnu vezu čini uspješnom?: izvještaj s XV. Ljetne psihologejske škole, Milna, otok Brač, 2005.Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta : Klub studenata psihologije u Zagrebu.
- 32) Termiz, Dž. i Milosavljević, S. (2018). Praktikum iz metodologije politikologije -Drugo izmijenjeno,dopunjeno i prošireno izdanje. Fakultet političkih nauka u Sarajevu.
- 33) Termiz, Dž. (2009), Metodologija društvenih nauka, Grafit, Lukavac.
- 34) Vučković, L. (2017). Povezanost kvalitete obiteljskih odnosa s očekivanjima od romantičnih veza kod mladih. Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci.
- 35) Vasta, R., Haith M.M., Miller S.A. (2005). Dječja psihologija. Jastrebarsko: Naklada Slap.

VII PRILOZI

Prilog br. 1 – Anketni upitnik

ULOGA STILA PRIVRŽENOSTI U KVALITETI PARTNERSKIH ODNOSA

Poštovani/a,

molimo Vas da izdvojite nekoliko minuta Vašeg vremena i ispunite anketni upitnik koji je dio istraživanja koje se provodi u okviru završnog rada na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.

Učestvovanje u istraživanju je u potpunosti anonimno, te Vam garantiramo da će se prikupljeni podaci koristiti isključivo u znanstvene svrhe. Popunjavanje upitnika traje u prosjeku 10 minuta, te Vas molimo da na svako pitanje odgovorite što iskrenije i preciznije.

Zahvaljujemo se na Vašem sudjelovanju i odvojenom vremenu.

UPITNIK DEMOGRAFSKIH PODATAKA I PODATAKA O PARTNERSKIM VEZAMA SUDIONIKA

1. Spol:

- a) Muško
- b) Žensko
- c) Ne želim odgovoriti

2. Dob:

3. Fakultet (upišite naziv fakulteta ukoliko ste student)

4. Godina studija:

- a) I godina
- b) II godina
- c) III godina
- d) IV godina
- e) V godina

5. Ukoliko niste student, da li ste trenutno zaposleni ?

- a) Da
- b) Ne

6. Koji je vaš trenutačni status (odaberite samo jedan odgovor) ?

- a) Nemam vezu
- b) Ne volim ulaziti u veze
- c) U vezi bez obaveza
- d) U vezi
- e) U braku

7. Kakav oblik partnerskih odnosa preferirate (odaberite samo jedan odgovor) ?

- a) Avanture za jednu noć
- b) Kratke veze (od nekoliko dana do nekoliko mjeseci)
- c) Ozbiljne veze (od nekoliko mjeseci na dalje)
- d) Ne zanima me nikakav oblik partnerskih odnosa

8. Ukoliko ste trenutno u vezi, možete li zamisliti budućnost sa svojim partnerom ?

- a) Uopće ne
- b) Ne
- c) Možda
- d) Da
- e) U potpunosti da

9. Ukupan broj Vaših dosadašnjih ljubavnih veza (upišite broj) ?

10. Koliko Vam je trajala ili traje (u mjesecima) najduža ljubavna veza ?

UPITNIK PRIVRŽENOSTI PREMA LJUBAVNIM PARTNERIMA (MODIFICIRANI INVENTAR ISKUSTAVA U BLISKIM VEZAMA)

Sljedeće tvrdnje odnose se na Vaše osjećaje u ljubavnim vezama. Zanima nas kako se Vi općenito osjećate u Vašim vezama s LJUBAVNIM PARTNERIMA (djevojka ili dečko), a ne što se događa u Vašoj trenutnoj vezi ako je imate. Molimo Vas da pažljivo pročitate svaku tvrdnju i odgovorite u kojoj mjeri se slažete s tvrdnjom.

1-----2-----3-----4-----5

Ne slažem Uglavnom se Niti se slažem, Uglavnom se Slažem
 se ne slažem niti se ne slažem slažem se

1.	Radije ne pokazujem partneru svoje prave osjećaje	1	2	3	4	5
2.	Bojim se da moji ljubavni partneri neće mariti za mene koliko ja marim za njih	1	2	3	4	5
3.	U trenutku kada se moj partner počne zbližavati sa mnom, primjećujem da se ja povlačim.	1	2	3	4	5
4.	Jako se brinem da će izgubiti partnera.	1	2	3	4	5
5.	Ne osjećam se ugodno kada se emocionalno otvaram ljubavnim partnerima.	1	2	3	4	5
6.	Ako ne mogu navesti partnera da pokaže interes za mene, postajem uzneniren/a ili ljut/a.	1	2	3	4	5
7.	Nervozan/nervozna sam kada mi se partneri previše emocionalno približe.	1	2	3	4	5
8.	Brinem se da će ostati sam/a.	1	2	3	4	5
9.	Osjećam se ugodno dijeleći svoje intimne misli i osjećaje s partnerom.*	1	2	3	4	5
10.	Moja želja za bliskošću ponekad uplaši i otjera ljudе	1	2	3	4	5
11.	Pokušavam izbjegći preveliko zbližavanje s partnerom	1	2	3	4	5
12.	Ponekad osjećam da prisiljavam partnere da pokazuju više osjećaja, više obvezivanja	1	2	3	4	5
13.	Gotovo sve govorim svojim partnerima. *	1	2	3	4	5

14.	Kada nisam u vezi, osjećam se pomalo tjeskobno i nesigurno.	1	2	3	4	5
15.	Osjećam se jako neugodno kad sam blizak/bliska s partnerima.	1	2	3	4	5
16.	Postanem nezadovoljan/nezadovoljna kad moji partneri nisu na raspolaganju kad ih trebam.	1	2	3	4	5
17.	Obraćam se partneru iz puno razloga, uključuju utjehu i smirivanje.*	1	2	3	4	5
18.	Zamjeram partneru kada provodi vrijeme odvojeno od mene.	1	2	3	4	5

UPITNIK PERCIPIRANE KOMPONENTE KVALITETE VEZE (*Perceived Relationship Quality Components*)

Sljedeća pitanja odnose se na Vašu trenutnu vezu i kako Vi procjenujete kvalitetu te veze. Molimo Vas da pažljivo pročitate svako pitanje i označite odgovor koji najbolje odgovara Vašoj procjeni.

Na ova pitanja odgovarate samo ukoliko ste trenutno u partnerskoj vezi.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7

Uopće ne	Ne	Uglavnom ne	Niti da,	Uglavnom da	Da	U potpunosti da
			niti ne			

1.	Koliko Vas ova veza ispunjava?	1 2 3 4 5 6 7
2.	Koliko ste sretni u svojoj vezi?	1 2 3 4 5 6 7
3.	Koliko ste zadovoljni svojom vezom?	1 2 3 4 5 6 7
4.	Koliko ste povezani sa svojim partnerom/icom?	1 2 3 4 5 6 7
5.	Koliko bliskom biste procijenili svoju vezu?	1 2 3 4 5 6 7
6.	Koliko ste predani svojoj vezi?	1 2 3 4 5 6 7
7.	U kojoj mjeri gajite nježne osjećaje prema svojem partneru/ici?	1 2 3 4 5 6 7
8.	Koliko ste posvećeni svojoj vezi?	1 2 3 4 5 6 7
9.	Koliko volite svojeg partnera/icu?	1 2 3 4 5 6 7
10.	Koliko obožavate svojeg partnera/icu?	1 2 3 4 5 6 7
11.	Koliko intimnom biste procijenili svoju vezu?	1 2 3 4 5 6 7
12.	Koliko se možete osloniti na Vašeg partnera/icu?	1 2 3 4 5 6 7
13.	Koliko je Vaša veza strastvena?	1 2 3 4 5 6 7
14.	U kojoj mjeri možete računati na svojeg partnera/icu?	1 2 3 4 5 6 7
15.	Koliko ste odani svojoj vezi?	1 2 3 4 5 6 7
16.	U kojoj mjeri vjerujete svojem partneru/ici?	1 2 3 4 5 6 7
17.	U kojoj je mjeri požuda tipična za Vašu vezu?	1 2 3 4 5 6 7
18.	Koliko je Vaša veza seksualno intenzivna?	1 2 3 4 5 6 7

FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA

Obrazac AR

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
IZJAVA o autentičnosti radova

Stranica 69 od 69

Naziv odsjeka i/ili katedre: Odsjek za socijalni rad

Predmet:

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Uma – Tagrid Miloš

Naslov rada: Uloga stila privrženosti u kvaliteti partnerskih odnosa

Vrsta rada: Završni magistarski rad

Broj stranica: 69

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Sarajevo, 14.09.2023.

Potpis

Uma – Tagrid Miloš